

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје

Филозофски факултет

Институт за специјална едукација и рехабилитација

-Последипломски студии по специфични тешкотии во учењето -

РАЗВИЕНОСТ НА ПРЕТЧИТАЧКИТЕ И ПРЕТПИШУВАЧКИТЕ ВЕШТИНИ КАЈ
ДЕЦАТА НА ПРЕДУЧИЛИШНА ВОЗРАСТ

-магистерски труд-

Ментор

Проф. д-р Александра Каровска Ристовска

Кандидат

Сања Нечовска

Скопје, 2025

СОДРЖИНА

Резиме.....	3
Вовед.....	5
I Теоретски основи на проблемот на истражување	6
1. Развој на говорот кај децата во предучилишниот период.....	6
1.1 Предвербален период.....	6
1.2 Вербален период.....	8
1.3 Улогата на родителите во поттикнување на предчитачки навики кај децата	12
2. Рана писменост	14
2.1 Фонолошка свесност	17
2.2 Фонемска свесност.....	19
2.3 Фонолошка свесност како предуслов за усвојување на читањето и пишувањето ...	20
3. Предпишувачки вештини	21
3.1 Фази на развој на вештините за пишување	22
4. Графомоторни вештини.....	23
4.1 Правилно држење на молив	25
II МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕ	27
1. Предмет на истражувањето	27
2. Цел на истражувањето.....	27
3. Задачи на истражувањето	28
4. Хипотези на истражување.....	28
5. Варијабли на истражувањето	29
6. Методи, техники и инструменти на истражување.....	29
6.1 Опис на задачите и нивно бодување	30
6.2 Опис на примерокот и временска рамка на спроведување на истражување	32

7. Анализа на податоците.....	33
III АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ.....	34
IV ВЕРИФИКАЦИЈА НА ХИПОТЕЗИ.....	84
V ЗАКЛУЧОЦИ	93
1. Заклучни сознанија.....	94
2. Препораки.....	95
Користена литература	97
VI ПРИЛОЗИ.....	106

Резиме

Познавањето на вештините за читањето и пишувањето овозможува стекнување различни знаења и способности. Процесот на учење на овие вештини започнува многу рано, односно уште во предучилишното образование на детето. За да се совладаат вештините за читање и пишување, потребно е да се усвојат предчитачки и предпишувачки вештини. За нивно поттикнување неопходно е да се започне уште во најрана возраст затоа што во тој период децата имаат голема способност за учење.

Децата преку игра ги стекнуваат и ги совладуваат предчитачките и предпишувачките вештини каде што стимулативната средина е особено важна за нивниот развој. Семејството и воспитно-згрижувачкиот кадар во предучилишното образование, се најважен и најодговорен фактор за создавање стимулативна средина и поттикнување на детето за усвојување на предчитачките и предпишувачките вештини како и за развој на мотивација за читање. Родителите исто така треба да ги поттикнуваат децата преку секојдневни активности, особено преку дијалогско читање. Воспитниот кадар преку игра ги запознава децата со гласовите и буквите преку различни активности соодветни за нивната возраст и интерес. Детето ќе стане добар читател ако има добро развиени предчитачки вештини. Кога децата развиваат интерес за пишување имаат поголеми можности за постигнување на нивните цели за учење.

Во рамките на оваа магистерска теза се осврнуваме на важноста на раната писменост кај децата од предучилишна возраст. Влијанието на околината, семејството, предучилишната установа. Преку тестирање на предчитачките и предпишувачките вештини ќе се увиди подготовката на децата пред поаѓање во училиште, односно што да се поттикнува и развива кај децата во однос на ниво на фонолошка свесност, графомоторика и слично.

Клучни зборови:

предчитачки и предпишувачки вештини, стимулативна средина, игра, фонолошка свесност, графомоторика

SUMMARY

Early literacy skills such as reading and writing are fundamental for acquiring knowledge and developing a wide range of abilities. The process of learning these skills begins very early, often in a child's preschool years. Before children can master reading and writing, they must first develop pre-reading and pre-writing skills. These should be encouraged from an early age, since young children have a remarkable capacity for learning.

Pre-reading and pre-writing skills are most effectively developed through play, where a stimulating environment plays a crucial role. Both the family and preschool educators are key in creating such an environment, fostering children's motivation for reading and supporting the development of foundational skills. Parents can encourage early literacy through everyday activities, particularly by practicing dialogic reading. Educators, on the other hand, introduce children to sounds and letters through engaging, age-appropriate activities.

A child with well-developed pre-reading skills is far more likely to become a confident reader. Similarly, when children show an early interest in writing, they are more likely to achieve success in their learning. This master's thesis explores the importance of early literacy among preschool children, emphasizing the role of the environment, the family, and preschool institutions. By testing pre-reading and pre-writing skills, the study examines children's preparedness for school, with particular focus on the development of phonological awareness and graphomotor skills.

Key words: pre-reading and pre-writing skills, stimulating environment, play, phonological awareness, graphomotor skills

Вовед

Современото знаење за читањето и пишувањето е резултат на голем број истражувања во таа област, кои укажуваат на сложеноста на овие процеси. Читањето и пишувањето се вештини кои се учат. Децата успешно за да ги совладаат потребно е да се усвојат предчитачките и предпишувачките вештини. Овие вештини кај детето треба да се поттикнат уште од најрана возраст, преку игра, која е клучна за развојот на децата во предучилишна возраст.

Секојдневието на децата им нуди пристап до многу извори на информации, а децата се љубопитни по природа и брзо учат, затоа потребна им е богата и стимулативна средина, добар говорен модел, но и поддршка во совладувањето на овие вештини.

Повеќето градинки денес ги учат децата на сите вештини за рана писменост без разлика на методите и програмата имплементирани во нив, а родителите се повеќе се свесни за нивната улога во говорно-јазичниот развој на нивното дете. Истражувањата покажуваат дека пред да тргнат на училиште, повеќето деца добро ги совладале сите рани вештини за описменување кои се потребни за формално учење за читање и пишување на училиште.

Често се поставува прашањето дали децата треба да научат да читаат и пишуваат пред да тргнат на училиште. Мнозинството експерти од таа област истакнуваат дека тоа зависи од способностите и интересот на детето, бидејќи не сите деца подеднакво брзо ги учат и совладуваат овие вештини. Затоа, најдобро е детето да се подготвува за учење да чита и пишува во текот на предучилишниот период.

I Теоретски основи на проблемот на истражување

1. Развој на говорот кај децата во предучилишниот период

Правилниот развој на говорот и јазикот е еден од предусловите за непречен развој на предчитачките и предпишувачките вештини кои се предуслов за развој на читањето и пишувањето. Во стекнувањето на говорот, како и во другите аспекти на развојот, детето игра активна улога (Ивич и сор, 1998).

Децата учат преку модел, затоа родителите треба да бидат добар говорен модел за своите деца и да им обезбедат стимулативна средина. Детето уште од најрана возраст треба да го слушаме, да разговараме со него, да одговараме на неговите прашања и да го поттикнуваме на самостоен говор.

Čudina-Obradović, Pleša, Profaca и Leticia (2004), според Velički i Katarinčić (2011) наведуваат дека развојот на говорот може да се следи преку два основни периоди:

1. Предговорен период- од раѓање до првиот смислен збор, а според некои и до првата реченица; и
2. Вербален период - од првиот смислен збор/реченица до автоматизација на говорот, од десетта година па натаму.

1.1 Предвербален период

Прва фаза, фаза на физиолошки плач и рефлексно плачење (фаза на врескање) - трае од раѓањето до вториот месец од возраста на детето. Оваа фаза се карактеризира со плачење и други физиолошки звуци. Тоа е спонтаниот глас на детето, што ја одразува неговата физиолошка и емоционална потреба. На почетокот на вториот месец се јавува специфична реакција на детето на човечкиот говор во форма на слушна перцепција. Помеѓу шестата и осмата недела кај бебето се појавува и првата социјална насмевка при контакт со возрасните. Бидејќи емоционалната комуникација е важна за развој на говорот, во оваа фаза треба да се реагира на детскиот глас и плач. Posokhova 1999, според Velički i Katarinčić, 2011.

Втората фаза е фаза на гугање - трае од вториот до петтиот месец од возраста на детето. Гугањето е поврзано со чувството на удобност и го среќаваме кај сите деца без разлика на расата или културата на која припаѓаат, исто како и кај децата со оштетен слух. Децата кога гугаат ја имитираат интонацијата на возрасните. Под влијание на говорот на околината, гугањето се менува и се појавуваат првите елементи на комуникација, а гугањето станува покомплексно. Детето испраќа пораки до мајката на различни начини, па затоа е важно да се реагира на сите негови пораки, обиди за говор, како и на плачењето.

Во оваа фаза, доенчето воспоставува аудитивна контрола на гласовите кои спонтано ги произведува, се појавуваат почетоците на имитација и активно смеење. Звучите на гугањето се јавуваат при издишување преку устата - тоа е почеток на говорно дишење кај детето. Говорното дишење се разликува од нормалното физиолошко дишење бидејќи се постигнува со вдишување преку нос и продолжено издишување преку устата.

Појава на вокална игра и брборене - трае од четвртиот или петтиот до седум и половина месеци. Во оваа фаза, детето изговара се повеќе и повеќе согласки. Се јавува како почетен слог, изговарање на долги слогови (мааа, тааа, бааа) кои подоцна се менуваат во слоговни брборенења.

Слоговно брборене - трае од петтиот или седум и половина до дванаесет и половина месеци од развојот на детето. Во оваа фаза, слоговното гугање е активно, а детското брборене наликува на гласовите на говорот на околината. Слоговната фаза започнува приближно на возраст од шест месеци. Производството на гласови е повеќе волно со имитирање гласови од околината, По осмиот и деветтиот месец од животот, детето почнува да комбинира различни слогови и да ги изговара со значење. Се развива и разбирањето на говорот.

1.2 Вербален период

Во овој период на развој започнува развојот на говорот. Првиот збор се појавува помеѓу десетиот и петнаесеттиот месец од возраста на детето (Velički&- Katarinčić, 2011). Детето користи холофрази (т.н. збор-реченица) затоа што изговара зборови кои имаат функција на реченица.

Некои автори тврдат дека значењето на зборовите во овој период се менува во однос на возраста на детето. Така на возраст од шеснаесет месеци детето едноставно именува објекти, додека на деветнаесет месеци истиот збор може да укажува на релација со објектот. Овој период е значаен, затоа што ја покажува детската концептуална репрезентација на искуства Ejcison (1995) укажува дека треба да се внимава на знаењето на тие зборови, затоа што тие можат да бидат одредени според темпераментот на детето. Така некое дете ќе именува предмети, додека другото ќе го користи зборот за да го привлече вниманието на возрасните.

До двегодишна возраст, детето треба да има вокабулар од педесет зборови. Двегодишните деца користат „телеграфски говор“ бидејќи користат реченици од два збора односно оние кои се клучни за пораката. Од појавувањето на првата реченица, детскиот говор забрзано напредува бидејќи почнува и совладувањето на граматиката (Starc et al., 2004). Во третата година, детето користи секакви зборови, неговата реченица се состои од три или повеќе зборови, а применува и основни граматички правила.

Во текот на четвртата година детето станува љубопитно и го истражува светот околу себе. Често поставува прашања: „што“, „како“, „зошто“. Многу сака да зборува за себе и своите доживувања. Со голема љубопитност слуша приказни и ги прераскажува следејќи го редоследот на настаните.

Во петтата година говорот на детето е граматички точен. Може да дефинира некои едноставни поими, да ја објасни нивната функција. Прераскажува подолги приказни. Ги користи сите согласки. Може да повтори подолги реченици.

На возраст од шест години детето треба да ги изговара правилно сите гласови. Реченицата е потполна и граматички точна. Користи минато, сегашно и идно време.

На седум години говорот на детето се повеќе се приближува до говорот на возрасните. Ги користи сите видови на зборови и правилно ги употребува глаголските времиња.

Поседува способност на гласовна анализа и синтеза на зборови од четири – до пет гласови (го препознава зборот изговорен буква по буква и може да ги издвои гласовите во зборот).

За да почне детето да зборува и да го научи говорот, влијаат многу фактори: добар слух, правилен говорен апарат, морфолошка и функционална зрелост, интелигенција и способност за размислување, говорна култура на околината во која детето се развива, присуството на социјален говорен модел кој често е клучен за развојот на говорните вештини (Миленковиќ, 2006).

1.2.1 Предчитачки вештини

Вештините за предчитање се чувствителност за значењето и карактеристиките на пишаниот текст и јазик (Чудина-Обрадовиќ, 2002б). Ако детето ги усвои - ќе биде подготвено да научи да чита. Овие вештини ќе му помогнат на детето да постигне „непречено читање“- со разбирање“. Предчитачките вештини се стекнуваат постепено, од раѓањето на детето, од првото слушање на мајчиниот глас, зборови и интонација. Тоа се сознанија за постоењето и карактеристиките на пишаниот говор и се присутни во свеста на детето значително пред детето да научи да чита и пишува.

Според Stričević (2006), предчитачките вештини се однесуваат на фонолошката чувствителност која се манифестира како способност за играње со звуци, гласови и зборови. Со пеењето песни со рима и повторување се поттикнува оваа вештина.

Овие предвештини се стекнуваат и совладуваат преку игра, преку секојдневните активности со поттикнување на детето да покаже интерес за пишаните материјали, сликовници и активности кои се поттикнати од детската љубопитност. Бебето од раѓање го слуша гласот, зборовите и интонацијата на мајката, а подоцна учи со родителите секојдневно преку разговор: шетање, извршување на домашните работи, раскажување приказни и читање сликовници. Предчитачките вештини кај децата се поттикнуваат уште во раното детство.

„Предчитачките вештини (фонолошка свесност, познавање на азбуката и усниот јазик) се покажуваат како клучни индикатори за раната писменост при вклучување во училиште. Варијациите во нивното совладување уште пред градинка значајно го предвидуваат успехот во читањето“ (Pears, Kim, Fisher, & Yoerger, 2011).

Денес, предчитачките вештини се сметаат за важен предуслов за идниот читател, како и за општиот училишен успех. Почетните предчитачки вештини можат да се забележат кај тригодишните деца, како што се препознавање и паметење рима.

За правилен развој на способноста за читање неопходна е подготовка која започнува уште од третата година од животот на детето, а тоа зависи од колку и како возрасните го опкружуваат детето со пишани содржини. Подготовката подразбира етапно усвојување на предчитачките способности кои се предуслов за усвојување на читањето. Развиеноста (неразвиеноста) на предчитачките способности може да ни бидат јасен знак дали детето ќе има тешкотии во усвојувањето на читањето. Предчитачките способности детето ги усвојува етапно и низ игра.

Децата од четири и пет години се способни да препознаваат рима и да паметат рима, како и да ги препознаваат првите и последните гласови од зборовите. Децата на шест до седум годишна возраст е способни за гласовна анализа на зборовите, препознаваат звучни игри со зборови и алитерација, способни се да ги класифицираат зборовите според почетниот и завршниот глас.

Според Pavličević - Franić (2005) кога детето може да чита и да го разбере она што го прочитало, тогаш не зборуваме само за вештината туку и за способноста за читање.

Во тој процес на усвојување на читањето со разбирање Čudina-Obradović (2003) наведува четири фази во развојот на предчитачките вештини: функција и цел на пишаниот јазик, технички карактеристики на пишувањето, свесност за употреба на фонетската структура на зборовите и графо -фонемско знаење.

1.2.2 Функција и цел на пишаниот јазик

Детето е свесно за функциите и целите на пишаниот јазик на возраст од 2 и 3 години. Детето препознава кога некој чита или пишува, свесно е дека од пишаниот текст доаѓа порака и тоа со читање, гледање и примање пораки.

1.2.3 Технички карактеристики на писмото

Појавата на свесност дека зборовите во писмото - се посебни визуелни единици. е постепено, Во оваа фаза се појавува свесност за гласовната структура на зборовите, односно дека секој збор се состои од посебни гласови. Оваа свест се појавува прво како препознавање на римата, а подоцна како препознавање на првиот глас во еден збор.

Детето станува свесно за разликата во буквите, свесноста за насоката на пишување од лево кон десно, усвојува концепти како буква, збор, точка, постепено се појавува свесност за фонетската структура на зборовите.

2.3 Свесност за употреба на фонетска структура на зборовите во читањето

Помеѓу пет и шест годишна возраст кај детето има брз развој на гласовната структура на зборовите. Тоа се манифестира како подготвеност да се игра со разделување зборови на гласови, римување зборови. Оваа свесност е основа за развој на вештините за читање, бидејќи му овозможува на детето да го подели текот на вокалниот говор на апстрактни единици - фонеме кои ќе одговараат на напишаните симболи - букви.

1.2.4 Графо – фонемско знаење

Шест и седумгодишните деца веќе се способни за гласовно раздвојување на зборовите (синтеза и анализа), создаваат врска глас-буква, способни се за создавање нови зборови со додавање, одземање или поместување гласови во зборовите..

1.3 Улогата на родителите во поттикнување на предчитачки навики кај децата

Родителите имаат најголемо влијание врз учењето кај децата уште од рана возраст, без разлика дали тоа е директно воспитување и учење во семејната средина, или индиректно влијание, во предучилишното образование. Семејството и семејниот контекст на рана возраст се од најголемо значење за сите аспекти на развојот на детето.

Набљудувајќи го читањето како вештина во доменот на когнитивниот развој (од кој подоцна ќе се развие читачката култура како збир на интереси, вештини и ставови кон книгите и читањето), авторите нагласуваат дека за развој на сите когнитивни функции и способности, вклучително и оние поврзани со читањето, детето од предучилишна возраст најмногу влијание има семејството.

Постојат неколку причини за ова:

- секојдневието во семејството за малото дете нуди природни можности за учење, учењето се одвива во реален животен контекст;
- родителите (особено мајката) и детето имаат заедничко искуство, што овозможува да се надоврзе на постојното и веќе познатото и да ги разбере пораките;
- постојат бројни можности за непрекинат разговор (возрасниот се концентрира на поединецот, а не на реакциите и динамиката на целата група додека разговара поединечно со детето, како што е случајот кога се работи со група деца);
- учењето се одвива во контекст од социо-емоционална гледна точка има најголемо значење за детето.

Сето тоа се причини кои укажуваат на потенцијалот на семејството во поттикнување на развојот на детето, а за поттикнување и развивање на читачките навики и интерес особено се истакнува важноста на блиските социјални и емоционални врски во семејството.

1.3.1 Говорно јазични игри за поттикнување на предчитачките вештини

Околината на детето допринесува за развој на предчитачките вештини. Детето треба да биде опкружено со возрасни кои читаат и пишуваат, да се понудат различни стимулативни материјали (сликовници, книги, материјали за пишување.) Со читањето приказни децата ќе можат самостојно да се изразат, т.е. да разговараат, прераскажуваат.

Говорно-јазични игри:

1. препознавање и именување на различни гласови, истражување звуци од природата, имитација на звуци, различни игри со звуци (разликување гласно - тивко, препознатлив ритам)
2. игри со броење
3. опишување слики
4. раскажување искуства
5. прераскажување, раскажување и измислување приказни и креативни игри со приказни (драматизација)
6. вежбање ориентација во текстот (насока од лево кон десно и од горе долу)
7. препознавање рима, т.е. барање римувани зборови, слушање, повторување и учење песнички со рима
8. разделување зборови на гласови (анализа, расчленување, сегментација),
9. составување гласови во збор (синтеза, мешање),
10. пребарување на првиот и последниот глас во зборот и други.

Условите за непречен развој на способноста на читање и пишување се: уреден говорно-јазичен развој, способност за разбирање на она што се зборува, говорот на другите, разбирање на содржината на приказната, изговорот на гласови до шестата година мора да биде уреден, а речениците со правилна граматичка структура.

Важно е детето да е заинтересирано за цртање и пишување, да има насочено внимание и концентрација и да е моторно способно. Детето пред тргнување во училиште добро памети и лесно учи песнички и воочува рима.

Родителите создаваат темел на идниот развој на предчитачките способности, Низ секојдневен разговор како добар говорен модел со јасен говор – разбирлив за детето, употреба на едноставни реченици и друго.

Улогата на родителите не е директно да го подучуваат јазикот, туку да создадат атмосфера полна љубов, доверба и разбирање во кои децата лесно ќе ги совладаат комуникациските вештини (Arel и Masterson, 2004). Емоционалната смиреност на родителите, трпението, интересот и насочувањето кон детето, го поттикнува развојот на независност и иницијатива, создавајќи стимулативна средина за развој на говорот и когнитивната и социјалната компетентност на детето (Filips и Lonigan, 2007).

2. Рана писменост

Поимот рана писменост подразбира стекнување вештини кои кои за детето ќе бидат значајни подоцна во училишниот период. Стекнувањето вештини за рана писменост е подразбира: фонолошка свест, вокабулар, раскажување, интерес за концептот на печатење и именување букви (Žuvela и Guštin, 2010).

Раната писменост претставува динамичен процес во кој децата стекнуваат разбирање дека печатениот збор носи значење и развиваат вештини потребни за читање и пишување, долго пред да започне формалното школување“ (National Early Literacy Panel, 2008).

Вештините за рана писменост се фундаментално поврзани со општите јазични вештини и знаења, фонолошката свест (разбирање дека зборовите се состојат од помали единици, препознавање рими, слогови, одвојување на почетните и завршните гласови или слогови во зборовите, разликување звуци), вокабулар, познавање на концептот за мотивација за печатење - интересот на детето да му се чита. Раната писменост е постепен процес кој започнува во првата година од животот и претставува спонтан и независен интерес за пишаната содржина благодарение на изложеноста на пишаниот текст.

Поттикнувањето на раната писменост во градинка резултира со поуспешен почеток на основното образование, но тоа влијае и на писменоста во текот на целото образование, дури и во подоцнежна возраст.

Во првата година од животот, препорачливо е децата да избираат сликовници кои содржат кратки римувани песнички и едноставни илустрации, бидејќи со помош на ритам и рима го поттикнуваме говорно-јазичниот развој на детето.

Во втората година од животот, детето покажува зголемен интерес за книги и сликовници, врти страници, покажува и именува предмети или ликови на слики. Слуша и повторува едноставни приказни и рими од сликовници, им носи книги на возрасните и бара да му читаат.

Во третата година детето почнува да прави разлика меѓу слогови и звуци, а преку песни, и игри со римување почнува да го разбира ритамот на јазикот и да создава бесмислени зборови. Тие почнуваат да покажуваат интерес за буквите, особено за буквите од нивното име. Според развојните стандарди, од тригодишно дете се очекува да може да покажува на предната и задната корица, насловот на книгата, да разликува зборови во текстот и да чита книга од горе до долу, од лево кон десно, страница по страница.

На оваа возраст често децата се преправаат дека пишуваат, се обидуваат да го копираат своето име, прават разлика меѓу пишување и цртање.

Сликовниците наменети за деца на оваа возраст треба да бидат визуелно привлечни, едноставни со разбирливи илустрирани.

На четиригодишна возраст детето треба правилно да ја држи книгата, да ги врти страниците една по една, од лево кон десно. Детето разбира дека зборовите се состојат од букви кои имаат свои имиња и се напишани по одреден редослед за да формираат збор што може да се прочита, а зборовите во текстот се одделени со празни места. Од четиригодишно дете се очекува да ги препознае најчестите големи и мали букви. Исто така, се очекува да препознава и произведува рима, да ги разложува речениците на зборови и зборовите во слогови и да ги разликува првиот и последниот глас во едносложни зборови што се состојат од согласка, самогласка и согласка (на пр. куче, полжав, еж).

На оваа возраст, детето разликува букви и бројки, визуелно го препознава сопственото име и некои чести зборови и натписи. Пишува букви за да напише збор или слог, може да го напише своето име и да препишува зборови со испуштање или замена на одредени букви.

Децата од пет и шест години самостојно ги прелистуваат сликовниците подолго време и со поголем интерес слушаат посложени приказни и разговараат за нив. Тие препознаваат печатење во различни форми и со различна намена (писмо, книга, каталог, улични знаци и слично). Се преправаат дека читаат правилно следејќи го текстот од лево кон десно и од горе до долу со прстот. Тие го препознаваат своето име и имињата на некои пријатели или други блиски луѓе. Си играат со звуците на јазикот, го идентификуваат првиот глас во зборовите и ги поврзуваат гласовите со зборовите (на пр. М - мамо). Препознаваат и именуваат многу букви, особено оние од нивното име. На петгодишна возраст, детето препознава и произведува рима и ја совладува слоговната анализа.

Шестгодишните деца имаат стекнато вештини за фонемска свесност во поголема мера, односно успешно ги разложуваат зборовите на гласови и обратно, мешаат гласови во зборови и манипулираат со фонемите во зборовите (на пр. создаваат нов збор со додавање или испуштање фонеме).

Раната писменост, според (Ленчек и Ужаревиќ (2016, стр. 43), се однесува на предуслови - способности и вештини суштински за совладување на читањето, кои детето ги стекнува рано во животот, пред да започне во училиште. Раната писменост е исклучително важна во јазичниот развој на децата и вклучува ставови, вештини и знаења неопходни за градење на формалното образование преку кое се постигнува автоматизација на читањето и пишувањето. Важно е да се нагласи дека на раната писменост и претходи т.н појавно читање и пишување, т.е новонастаната писменост, која се појавува веќе по првата година од животот на детето, а тоа се покажува со имитирањето на активностите за читање и пишување од страна на детето. За време на тој период, пожелно е децата да се изложуваат на пишан материјал, да им се чита, да им се раскажува и да се пеат песни со рима, бидејќи на тој начин детето се подготвува за периодот на рана писменост. Тоа е период кој претставува темел децата да ги развијат своите способности и вештини (когнитивни, социјални, емоционални и други).

Доколку не се развијат во тој период, може да биде тешко да се надоместат во подоцнежна возраст. Освен фонолошка свест, именување букви, како главни вештини се издвојуваат и познавањето на раната писменост, вокабуларот, раскажувањето и интересот за печатени материјали (Кувач Краљевиќ и Ленчек, 2012 според Перетиќ, Падован и Колограниќ Белиќ, 2015). Клучно е да се одреди нивото на писменост што го имаат децата.

Компонентите на раната писменост (според Peretić, Padovan и Kologranić Belić 2015) се:

1. фонолошка свест;
2. речник;
3. раскажување;
4. свесност за печатени материјали и интерес за истите; и
5. именување букви.

Многу е важно како се поттикнуваат вештините за рана писменост во предучилишниот период затоа што следствено влијаат на периодот пред поаѓање во училиште.

2.1 Фонолошка свесност

Авторите Bishop and Snowling (2004) и Catts и Kamhi (2005) споменуваат дека се поголем број на истражувања се фокусирани на процесите на развојот на јазикот или на важноста на јазикот за читање. Во предучилишниот период мерките на фонолошка обработка се исклучително добри предвидувачи за стекнување на вештините за читање.

Во новите истражувања предчитачките вештини, фонолошката свест, фонолошкото именување и фонолошката меморија се сметаат за когнитивни процеси кои се одговорни за тешкотиите во препознавањето на зборови. Најголемо внимание е насочено кон фонолошката свест, фонолошко именување и препознавање букви, но како два најдобри предуслови за успехот во читањето се издвојува фонолошката свест и препознавањето букви (Nation and Snowling, 2004).

Фонолошката свест е препознавање, создавање, усвојување делови од зборовите, а се манифестира преку препознавање на зборови кои се римуваат, пребројување слогови, издвојување гласови во зборови. Фонолошката свест е способност да се раздвојат зборовите на гласови и составување гласови во зборови, поврзување на гласовите со букви и разбирање на пишаниот збор.

Врз развојот на фонолошката свест влијае сложеноста на јазичните облици, карактеристиките на изговорот.

Нивоа на развој на фонолошката свест кај дете со уреден говорно-јазичен развој:

препознавање и сложување рима (3-4 години);

препознавање и сегментација на слогови (4-5 години);

препознавање на првиот глас во зборот (5,5 години);

раздвојување зборови на гласови и составување на гласови во смислени целини - зборови (6 години);

создавање врска глас- буква (6,5 години);

способност за создавање нови зборови со додавање, одземање или со преместување на гласовите во зборови (7 години).

Познавањето на буквите создава врска помеѓу визуелните симболи и фонолошките форми. Флуентноста во именувањето на буквите се клучни за читањето. Визуелната перцептивна сложеност на самите букви и способноста да се согледаат деталите ја условува можноста за рано или касно усвојување на буквите, како и потребата за вежбање и создавање на перцептивни предуслови за учење на буквите. Визуелната свест исто така влијае врз препознавањето и именувањето на буквите и има важна улога за усвојување на читањето. Според авторите Еверат (2002) и Синглтон (2009) визуелните тешкотии можат да играат важна улога во смисла на потешкотиите за стекнување на вештините за читање и пишување.

2.2 Фонемска свесност

Поимите фонемска свесност, фонолошка свесност, фонемска чувствителност и фонолошката чувствителност не се синоними, иако во пракса тие често се идентификуваат. Фонолошката свест е свесно набљудување, препознавање со помалите делови од самиот збор (слог, рима, фонема). Тие припаѓаат на фонолошката свесност препознавање рима, препознавање слогови и препознавање зборови како делови од реченици (Чудина-Обрадовиќ, 2014).

„Фонемската свесност е највисокото ниво на фонолошка свесност, кое опфаќа издвојување, додавање, бришење и заменување на поединечни фонеме во зборови“ (Yopp & Yopp, 2000).

Според Franz (2015) фонолошка свесност е поширок поим од фонемската свесност, која вклучува свесност за слогови и рими, додека фонемската свесност подразбира способност за набљудување на фонемите во зборовите и манипулирањето со нив (без разлика дали се работи за издвојување, препознавање, замена, елиминација и слично). Според најновата литература и истражување на предчитачките вештини, фонемската свест е најважна во почеток на читањето. Фонемската свесност е воочување гласови (фонеме) во зборови и можност зборовите да се делат на фонеме, елементарните единици, како и нивно поврзување во збор“ (Чудина-Обрадовиќ, 2014 г. стр.113). Тоа се однесува на јасната перцепција на гласовите во зборовите и можноста за користење на фонеме, т.е. гласови (структурата на зборовите се менува со паѓање, додавање, замена и менување гласови).

Фонолошката чувствителност е способност за несвесно користење реченици, делови од реченици, зборовни делови: слог, почеток, крај (Чудина-Обрадовиќ, 2014).

Фонемската чувствителност е способност несвесно да се препознаваат гласовите во зборови и таа се набљудува како дел од фонолошката чувствителност. Фонолошката чувствителност, како надреден поим, се состои од: фонемска чувствителност, фонемска свесност, фонолошка свесност, перцепција на говорот (доживување на целината зборови, способност за правилно слушање на зборот), краткотрајно памтење и брзина на именување.

„Фонемската свесност е критичен предуслов за развој на вештините за декодирање и директно е поврзана со подоцнежниот успех во читање“ (Ehri et al., 2001).

2.3 Фонолошка свесност како предуслов за усвојување на читањето и пишувањето

Јазичните активности на слушање и зборување се развиваат спонтано во интеракцијата на детето со околината. На јазичните активности на читање и пишување им претходи раната писменост како една од предвештините што детето ги стекнува уште од најмала возраст, кога почнуваат да се создаваат основите потребни за почетна конвенционална писменост (Mesec et al., 2015).

Читањето и пишувањето исто така се наведуваат како најважни основни вештини за описменување (Balen, 2018).

Мерките во јазикот што припаѓаат на раната писменост се суштински поврзани со општите јазични вештини и знаења, фонолошка свест, вокабулар, раскажување и познавање на буквите (Ленчек и Ужаревиќ, 2016). Најважно за развојот на раната писменост е штотуку развиена фонолошка свест (Кенеди и сор., 2015). Осетливост за рима, како еден од знаците на почетната фонолошка свест е важна за развојот на писменооста.

Децата кои се поуспешни во откривање и користење на слогови, рими или фонеме ќе научат да читаат побрзо. Неусвојувањето на фонолошка свесноста во раната и предучилишната возраст е силен предзнак за тешкотиите во читањето во текот на подоцнежните училишни години (Abou-Elsaad et al., 2015 според Мартиновиќ, 2016).

3. Предпишувачки вештини

Пишувањето, како и читањето, е јазична активност што се учи. Таа е сложена мисловна активност (смислување порака), но и графомоторна вештина (изведување движења со прстите и шаката) (Чудина-Обрадовиќ, 2002):

Детето почнува да пишува на училиште, и така може да се каже дека некој кој го совладал пишувањето треба (Mendeš, 2009,):

- Да ја совлада техниката на пишување (правилно графичко формирање на буквите).
- Логично да поврзува зборови во реченици и реченици во текст (јасно, разбирливо, прегледано).
- Да ги знае правописните и граматичките правила.
- Да знае да применува соодветни изразни средства и постапки.
- Воспоставување на еден вид јазичен и логички систем.
- Да знае како композициски и стилски да ја организира текстуалната содржина.

„Развојот на предпишувачките вештини вклучува свест за формата и структурата на пишаниот текст, употреба на симболи налик на букви и постепено усвојување на правописните правила“ (Cabell et al., 2009).

За да може детето да научи да пишува, мора да совлада цела низа вештини за предпишување. Учењето за пишување започнува во раното детство кога детето почнува да забележува што пишуваат возрасните. Пред формалното пишување (во согласност со договорените јазични правила), детето користи спонтани форми на пишување: шкртање, цртање, имитација на формалното пишување, лажни букви и посебни форми (Гргинич, 2007). Не се сите деца на иста возраст подготвени да ја совладаат вештината на пишување. Децата не треба да бидат принудени да пишуваат ако тие не се подготвени затоа што ќе се обесхрабрат, ќе развијат лоши навики за пишување и нема да сакаат да пишуваат. Децата треба да бидат поддржани во нивните обиди за пишување и да се охрабруваат на различни предпишувачки активности, но на ниво на нивниот развој и интерес.

Децата најчесто прво учат да го напишат сопственото име, па поголем дел од децата на пет годишна возраст оваа вештина веќе ја имаат совладано.

Способноста за пишување на сопственото име се смета за една од најпознатите важни показатели за развојните вештини за писменост (Haney et al., 2003; Puranik и Lonigan, 2012).

3.1 Фази на развој на вештините за пишување

Пишувањето во предучилишниот период се одвива во неколку развојни фази, а тие фази според Moorman и Hieronymus (2008) се следните:

1. Прва фаза– шарање. Ова е прв обид на детето да пишува. Тоа е слично на фазата на цртање во ликовната уметност изразување, а боењето им овозможува на децата да експериментираат со визуелниот изглед на пишувањето.
2. Втора фаза– линиско-репетитивно цртање. Оваа фаза понекогаш се нарекува личен ракопис. Детското боење станува почисто и почнува се повеќе да личи на стандардно пишување.
3. Трета фаза – форми слични на буквите. Во оваа фаза, детското пишување е многу слично на буквите. Во детското пишување се забележуваат измешани букви и форми слични на буквите.
4. Четврта фаза – букви и почетна врска меѓу зборовите и симболите Во оваа фаза, децата често користат само една буква за да ја претстават целината на зборот. Пишувањето во оваа фаза е слично на раната фаза на развојот на говорот кога детето користи еден збор а искажува цела мисла, на пример: „Надвор“ наместо „Сакам да одам надвор“.
5. Петта фаза – стандарден правопис Во оваа фаза, децата јасно покажуваат дека воспоставиле одредена врска меѓу гласовите и буквите. Првите гласови кои што децата обично ги кажуваат се почетни согласки од зборот. Подоцна додаваат уште повеќе согласки, и на крај самогласки.
6. Шеста фаза – стандарден правопис Децата разбираат дека зборовите имаат одреден распоред на буквите и почнуваат да ги пишуваат буквите како ознака за одреден глас.

Според Челенк (2008), децата кои посетуваат предучилишна установа влијае ефективно на подготовката на децата за фазите на пишување.

4. Графомоторни вештини

За да можат децата да го совладаат пишувањето, мора да имаат развиени моторни вештини (груба и фина моторика), односно графомоторика. Добро развиените моторни вештини се основа за развој на фината моторика, моторни вештини кои се одговорни за изведување прецизни движења. Графомоториката е моторна активност на пишување. Графомоториката претставува способности и вежби кои се неопходни за обликување и насочување на потези, букви и зборови (Шимек, 2016).

„Графомоторните вештини се однесуваат на фини моторни способности потребни за изведување на пишување, како што се држење молив, контрола на линија, форма и големина на буквите“ (Rosenblum, Weiss, & Parush, 2003).

Графомоториката претставува способност на држење молив и пишување, односно моторичка способност за пишување букви. За графомоториката најчесто се зборува пред детето да тргне во училиште. Поголем број на деца ги препознаваат бројките и буквите и пред да тргнат во училиште, а некои и ги пишуваат. Други пак деца пишувањето на буквите го усвојуваат во прво одделение. Развојот на графомоториката, односно вештините кои таа ги вклучува почнуваат од осумнаесет до дваесет и четири месеци и траат сè до поаѓање во училиште. Интерес за молив и боички, малите деца покажуваат уште од средината на првата година. На оваа возраст моливот или боичката ја грабнуваат со цела рака, користејќи го рамото за да ја движат боичката.

Постојат неколку нивоа во развојот на графомоторните вештини (Шимек, 2016):

1. Ниво на моделирање

Ова ниво е типично за двегодишни деца. Движењата на рацете се спазматични, детето црта од лактот, зглобот не се движи, а моливот ретко се крева од хартијата. Шарањето е неконтролирано и често го преминува преку листот хартија.

2. Ниво на облик

Ова ниво се јавува во третата година. Првата геометриска фигура што детето почнува да ја црта е круг кој првично е отворен и повеќе овален, а дури подоцна станува затворен и кружен. Детето потоа црта квадрат или правоаголник и триаголник и на крајот ромб како еден од најсложените за цртање.

3. Ниво на скица

Детето може да комбинира две едноставни форми во апстрактна шема (во рамките на основниот лик црта линии и добива нов знак што го именува).

4. Ниво на цртање

Децата го достигнуваат ова ниво помеѓу четири и пет години кога можат да цртаат препознатлива човечка фигура.

Во графомоторната активност на пишувањето според Ćudina Obradović (2004) спаѓаат вештини на:

- меморирање на обликот на буквите;
- меморирање на поврзаност буква-глас;
- погодување на сликата на буквата и врската глас-буква;
- погодување и планирање на потребното движење.

4.1 Правилно држење на молив

За едно дете да научи правилно да држи молив, тоа пред се треба да има развиено, уредна фина моторика, да има контрола врз својата рака, да умее да ги движи прстите, дланката и рачниот зглоб. Значајна улога играат и други фактори и доколку кај детето тие не се развиени и усовершени во целина, тогаш не можеме да очекуваме дека тоа дете, самостојно и без проблеми ќе го совлада пишувањето и правилно ќе го држи моливот додека пишува.

Во предучилишниот период детето треба да има стекнато конкретни искуства кои му овозможуваат да ги развие моторните и други способности (Dryden and Vos, 2004, според Корас- Vukasinovic, 2014).

Се смета, дека децата помеѓу пет и шест годишна возраст, веќе ги имаат развиено способностите и можат самостојно да држат молив. Но, како и секоја вештина, така и пишувањето има неколку развојни етапи.

Држењето на моливот, не е спонтано, туку тоа подлежи на неколку модификации, кои се јавуваат во текот на развојот кај детето.

Држењето на моливот во услови кога се зголемува потребата за пишување овозможува флексибилност и контрола при пишувањето за детето да се поттикне на уредно пишување (Lazarevic, Stevanovic и Lalic, 2016).

Со графомоторичките вежби детето не развива само моторика туку и внимание, ориентација, говор, спознавање.

Децата покажуваат интерес за молив и боици, уште на една година. Моливот или боичката ја грабнуваат со цела рака, користејќи го рамото за да ја движат боицата.

Отприлика на возраст од две години, држењето на боицата е во понапредна фаза.

Од втората до третата година, децата боичката/моливот го/ја држат со прстите, но се уште не правилно.

Во периодот помеѓу три и пол и четири години, боичката/моливот се држи со три прсти, но при пишувањето детето ја движи целата рака, наместо прстите.

Веќе на пет години (најдоцна до шестата година), држењето на боичката/моливот станува правилно. Тогаш боичката/моливот се држи со врвот на прстите и при пишувањето се движат прстите. Најчесто причината поради која децата одбиваат активност со молив или боичка е поврзана со потешкотиите со кои притоа се соочува. Важно е да не се форсира детето и секогаш да се има предвид возраста на детето и неговите способности. Графомоториката е способност која се развива и која се вежба.

Квалитетното пишување е условено од визио-моторната координација (Weintraub & Graham, 2000).

II МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕ

1. Предмет на истражувањето

Предмет на истражување на оваа магистерска теза е степенот на развиеност на предчитачките и предпишувачките вештини кај децата во предучилишна возраст. Поконкретно поврзаноста на степенот на развиеност на овие вештини со раната писменост, влијанието на стимулативната средина, односно предучилишната установа врз развојот на децата односно поттикнување на овие вештини, потребата од дополнителна поддршка со дидактички материјали, методи, средства за работа и слично.

2. Цел на истражувањето

Главната цел на ова истражување е да се утврди состојбата на предчитачките и предпишувачките вештини, да се соберат податоци за фонолошка свест (гласовна анализа и синтеза) и да се процени нивото на развиеноста на предчитачките и предпишувачките вештини според развојните очекувања на оваа возраст.

Како специфични цели може да се дефинираат:

- Дефинирање на улогата на родителите во поттикнување на предчитачките и предпишувачките вештини;
- Поттикнување на децата низ различни игри и активности за поттикнување на предчитачките и предпишувачки вештини како дел од секојдневието;
- Согледување на предучилишната установа (градинката) како стимулативна средина за развој на писменоста.

3. Задачи на истражувањето

- Да се соберат податоци за предчитачките и предпишувачките вештини кај децата од предучилишна возраст со користење на тест за проценка на предчитачки и предпишувачки вештини.
- Да се увиди дали полот на децата има влијание врз развојот на предчитачките и предпишувачките вештини
- Да се увиди дали возраста, (пет или шест години) има влијание врз совладувањето на овие вештини.
- Да се утврди улогата на предучилишната установа (градинката) во поттикнувањето на развојот на вештините.

4. Хипотези на истражување

H_0 – Нема статистички значајни разлики во развиеноста на предчитачките и предпишувачките вештини кај децата во предучилишна возраст.

H_1 : Полот на децата нема статистички значајно влијание врз совладувањето на предчитачките и предпишувачките вештини.

H_2 : Постарите деца (шест години) постигнуваат статистички значајно повисоки резултати во совладување на предчитачките и предпишувачките вештини во споредба со помладите деца (околу пет години).

H_3 : Престојот во градинка има статистички значајно влијание врз поттикнувањето на предчитачките и предпишувачките вештини кај децата во предучилишна возраст.

5. Варијабли на истражувањето

Независни варијабли

- Пол;
- Возраст;
- Предучилишно образование (градинка).

Зависни варијабли

Рана писменост

Фонолошка свесност

Гласовна анализа и синтеза

Предчитачки вештини

Предпишувачки вештини

Графомоторика

6. Методи, техники и инструменти на истражување

Во ова истражување се користеше индуктивен метод на истражување. Кај испитаниците се испитуваше развиеноста на предчитачките и предпишувачките вештини во предучилишната возраст.

Како техники во истражувањето, според потребите на македонскиот јазик адаптиран е PredČip тестот (Kuvač Kraljević, Lenček, 2012), кој се состои од задачи за фонолошка свест. Анкетниот лист, односно Прашалникот за проценка на рана писменост содржи 41 прашање и е поделен на четири дела. Најголем дел од прашањата се од затворен тип, освен едно од полуотворен.

Првиот дел е наменет за испитување на знаењата за читање, ориентација во/на книгата и на страницата, познавање на насоката на читање, разлика помеѓу зборови, реченици, мали и големи букви и познавање на интерпункциски знаци. Вториот дел се однесува на задачи за описменување кои го испитуваат глобалното читање, пишување, разбирање, држење молив со левата или десната рака, пишување букви и именување на напишаните букви и потпис.

Во третиот дел се испитуваат графомоторните вештини, односно способноста за прецртување линии и геометриски облици (круг, квадрат, триаголник, ромб). Четвртиот дел се состои од задачи кои го испитуваат познавањето за големи и мали печатни букви (со помош на листата на букви од PredČiP тестот). Заедно со прашалникот за рана проценка на писменоста, користена е сликовница... За потребите на испитувањето, сликовницата беше специјално адаптирана.

Изгледот на корицата е поедноставен, типот на буквите во насловот е заменет, страниците на сликовницата се нумерирани. Петтиот дел се состои од задачи од PredČiP тестот. Со нив се испитуваше фонолошката свест односно препознавање рима, производство на рима, разделување реченици во зборови, делење на слогови, фонемско мешање на слогови на зборови.

6.1 Опис на задачите и нивно бодување

Првата група на задачи е концептот на задачи за печатен,пишуван материјал, кои се состојат од одговори на прашањата од 1 до 32 од Прашалникот за проценка на рана писменост (Прилог 1). Задачите се бодуваа со 0 поени за неточен одговор или 1 поен за точен одговор.

Втората група задачи ги испитува предчитачките и предпишувачките вештини. Задачи кои го проверуваат глобалното читање, пишување, држење молив, пишување букви и именување на напишани букви (задачи 34-39 и 41 во Прилог бр. 2).

Задачите за глобално читање, пишување букви и именување на напишани букви беа квантитативно анализирани.

Задачата за глобално читање беше бодувана со еден поен само ако детето визуелно ги препознае зборовите. Задачата за пишување букви исто така добиваше еден поен ако детето правилно ја напишало буквата, задачата за која се бара именување на напишаната буква еден поен, ако детето правилно ја именувало претходно напишаната буква. Вкупниот број беше 3 поени во овие задачи.

Задачите со кои се испитуваше пишувањето, држењето на моливот, и потпишувањето ќе беа анализирани квалитативно.

На задачата за пишување беа проценети нивоата на пишување: предфонемска (шарање, цртање, ознаки слични на буквите), рана фонемска (детето ја пишува првата буква од она што го нацртало; зборови од околината, отпечаток), ниво на пишување букви (на пр. почетна и последна буква од некој збор), преодна (детето се обидува да напише збор, но испушта букви во различни позиции во зборот) и конвенционална (исправно напишан збор).

Држењето молив беше оценето како исправен и неисправен одговор, во 37 задача се испитуваше дали детето го држи моливот со лева или со десна рака. Во задачата во која се бара потпишување, се испитуваше линеарноста (дали детето пишува линеарно) сегментација (одвојување на буквите/знаците со празно место) насока (дали испитаникот пишува од лево кон десно или обратно), првата буква на своето име, (дали е напишана првата буква на името), измешани букви (погрешен редослед на букви) дали знае поголем дел од буквите од името (точен редослед на буквите, но недовршен) и правилно напишано име.

Третата група задачи содржи 8 задачи со кои се тестираа вештините за цртање геометриски линии (права вертикална, хоризонтална, опаѓачка дијагонала, растечка дијагонала) и геометриски форми (круг, квадрат, триаголник и ромб). Оценувањето на задачите соодветствуваше со критериумите на PredČiP тестот.

Ако детето правилно просторно постави линија или облик, му се доделува по еден поен за секоја правилно решена задача, затоа, вкупниот број на поени за просторно поставување беше 8. За секоја изведена линија или форма се доделуваше и по еден поен, затоа вкупниот број на поени за изводливост е исто така 8.

Затвореноста се оценуваше само на геометриски форми и се добива по еден поен за секоја затворена форма. Вкупниот број на поени беше 4. Вкупниот број на поени за оваа група задачи беше 20.

Четвртата група задачи опфаќаше задачи за фонолошка свест: препознавање рима, производство на рима, разложување реченица на зборови, слоговно разделување, слоговно мешање, фонемско мешање на зборови. Пред да се решат задачите, на испитаникот му се објаснуваше што се бара од него, преку вежба. Бодувањето беше според упатствата од тестот PredČiP, така што на секој точен одговор беше доделен по еден поен, а збирот на поени во поединечна променлива го претставува вкупното достигнување на таа променлива.

Вкупниот број на поени за секоја поединечна задача е 7, додека вкупниот број на поени во оваа група задачи беше 49. Петтата група задачи се однесуваше на познавање на големи и мали букви. Секоја точно именувана буква носеше еден поен. Вкупниот број на поени во оваа група беше 60. Вкупниот резултат беше пресметан на применетиот материјал, кој претставува збир на поени од поединечни групи задачи. Вкупниот број на поени беше 164.

6.2 Опис на примерокот и временска рамка на спроведување на истражување

Истражувањето беше спроведено во предучилишна установа ЈУДГ „Буба Мара“ на Општина Аеродром во 6 објекти со деца од воспитните групи од 5-6 години, 72 деца. Во истражувањето беа опфатени вкупно 72 испитаници. Според полот и возраста, примерокот се распределува на следниов начин: машки на возраст од 5 години – 18 испитаници, машки на возраст од 6 години – 15 испитаници, женски на возраст од 5 години – 21 испитаник, женски на возраст од 6 години – 18 испитаници.

Податоците се собираа во текот на работата со децата. Кај сите деца беше спроведен Прашалникот за рана писменост како и задачите од PredČiP адаптираниот тест, за да се увиди развиеноста на предчитачките и предпишувачките вештини.

7. Анализа на податоците

Податоците беа анализирани со низа статистички постапки. Се употреби дескриптивна статистика. Сировите податоци беа внесени во програмата SPSS, додека за утврдување на статистичката значајност се употреби постапката на хи квадрат.

III АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ

Во овој дел се прикажуваат и анализираат добиените резултати од истражувањето за развиеноста на предчитачките и предпишувачките вештини кај децата на возраст од 5 до 6 години во предучилишна установа. Резултатите се презентирани преку табели и графички прикази, а анализата е насочена кон утврдување на сличностите и разликите во развојот на овие вештини во однос на полот и возраста на децата.

Особено внимание е посветено на споредбата меѓу децата на пет и на шест години, со цел да се утврди напредокот што се постигнува во рамките на една година, како и на споредбата меѓу машките и женските деца, со цел да се испита дали постојат значајни разлики во развојот на раната писменост.

Во дискусијата резултатите се поврзуваат со постојната научна и стручна литература, при што се истакнуваат сличностите и разликите со претходни истражувања во оваа област. Врз основа на тоа, се изведуваат заклучоци и се формулираат препораки за подобрување на практиките во предучилишното образование, со акцент на поттикнување на предчитачките и предпишувачките вештини уште во најраната возраст.

Табела 1. Дистрибуција на испитаниците според возраст и пол

Возраст	Пол	Број	% од возраст	% од пол	% од вкупно
5 години	Машки	18	54.5%	46.2%	25.0%
5 години	Женски	15	45.5%	45.5%	20.8%
Вкупно		33	100%	—	45.8%
6 години	Машки	21	53.8%	53.8%	29.2%
6 години	Женски	18	46.2%	54.5%	25.0%
Вкупно		39	100%	—	54.2%
Вкупно	Машки	39	—	54.2%	54.2%
	Женски	33	—	45.8%	45.8%
Вкупно		72	100%	100%	100%

Табела 1.1. Анализа на распределба на испитаниците според пол и возраст

варијабла	X ²	df	p-вредност
Пол	0.08	1	0.78
Возраст	0.15	1	0.70
Пол / Возраст	0.23	3	0.97

Интерпретација и дискусија

Табелата покажува дека примерокот е балансиран по пол и возраст, што е важно за натамошна анализа на предчитачките и предпишувачките вештини.

Недостигот на статистички значајни разлики овозможува да се исклучи пристрасност во примерокот при споредување на резултатите помеѓу групите (пол и возраст).

Балансираниот примерок ја зголемува веродостојноста на натамошните χ^2 или t-тестови при испитување на хипотези поврзани со развојот на предчитачките и предпишувачките вештини. Испитување на знаењата за читање,

Табела 2. Препознавање книга/сликовница кај испитаниците

Ориентација во книга

Пол	Возраст	Книга/Сликовница	Друго/Без одговор	Вкупно
Машки	5 години	18 (100 %)	0 (0 %)	18 (100 %)
Машки	6 години	21 (100 %)	0 (0 %)	21 (100 %)
Женски	5 години	15 (100 %)	0 (0 %)	15 (100 %)
Женски	6 години	18 (100 %)	0 (0 %)	18 (100 %)
Вкупно		72 (100 %)	0 (0 %)	72 (100 %)

Табела 2.1. Анализа на распределбата на препознавање книга/сликовница според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	0.00	1	1.00
Возраст	0.00	1	1.00
Пол /Возраст	0.00	3	1.00

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека сите испитаници (100%) одговориле дека од книгата/сликовницата може да се чита. Поради целосната униформност на одговорите, хи-квадрат тестот нема статистичка вредност – $\chi^2 = 0$, $p = 1.00$.

Ова значи дека нема разлики според пол или возраст и дека примерокот е целосно хомоген во однос на оваа предчитачка вештина. Во педагошка смисла, резултатот е позитивен индикатор – уште на 5-годишна возраст децата сигурно ја препознаваат книгата како извор на читање.

Ова може да се толкува и како показател за влијанието на предучилишната установа и семејната средина, кои им ја претставуваат книгата како симбол на читањето уште од најмала возраст.

Резултатите покажуваат дека сите деца, независно од полот и возраста, правилно одговориле дека читањето е поврзано со книга или сликовница.

Со тоа може да се заклучи дека уште во раната предучилишна возраст децата имаат добро развиено основно знаење за целта на книгата и нејзината употреба, што е значаен предуслов за развојот на понатамошни предчитачки и читачки вештини.

Поради тоа што сите одговори се идентични, χ^2 е 0.00 и $p = 1.00$. Тоа значи дека нема варијација во податоците и статистички не може да се добие значајна разлика.

Табела 3. Именување сликовница/книга кај испитаниците

Пол	Возраст	Книга	Друго (кутија, смешка)	Без одговор	Вкупно
Машки	5 години	16 (88.9 %)	2 (11.1 %)	0 (0 %)	18 (100 %)
Машки	6 години	21 (100 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	21 (100 %)
Женски	5 години	14 (93.3 %)	1 (6.7 %)	0 (0 %)	15 (100 %)
Женски	6 години	18 (100 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	18 (100 %)
Вкупно		69 (95.8 %)	3 (4.2%)	0 (0 %)	72 (100 %)

Табела 3.1 Анализа на именување сликовница/книга според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол/ Одговор	0.12	1	0.73
Возраст/ Одговор	0.15	1	0.70
Пол/Возраст Одговор	0.20	3	0.25

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека сите деца (95.8 %) точно ја идентификуваат книгата, без разлика на полот или возраста. Највисоки резултати постигнале 6-годишните машки и женски, кај кои сите (100%) точно го препознале прикажаниот предмет. Кај 5-годишните се забележува мал процент на грешки (околу 6.7%), каде дел од децата одговориле „кутија“ или „супер смешка“.

Ова укажува на тоа дека кај помалите деца сè уште постои одредена недоследност во концептот за тоа што претставува книга, најверојатно поради ограничено искуство со книжевни материјали или асоцијација со визуелни слики. Општо, може да се заклучи дека со возраста расте точноста во препознавањето на книгата, а на 6 години речиси сите деца имаат целосно јасна претстава за тоа што е книга.

χ^2 тестовите покажуваат дека нема статистички значајни разлики според пол или возраст ($p > 0.05$).

Препознавањето на книгата како предмет е совладано до 6-годишна возраст, а минималните грешки кај 5-годишните се очекувани.

Табела 4. Набљудувани активности и одговори на децата (од книгата...)

Пол / Возраст	Читаеме приказни	Јадеме	Разгледуваме	Учиме	Вкупно
Машки – 5 г.	17 (94.4%)	1 (5.6%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	18 (100%)
Машки – 6 г.	20 (95.2%)	0 (0.0%)	1 (4.8%)	0 (0.0%)	21 (100%)
Женски – 5 г.	14 (93.3%)	1 (6.7%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	15 (100%)
Женски – 6 г.	17 (94.4%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	1 (5.6%)	18 (100%)
Вкупно	68 (94.4%)	2 (2.8%)	1 (1.4%)	1 (1.4%)	72 (100%)

Табела 4.1. Анализа на активностите со книга/сликовница според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	0.88	3	0.83
Возраст	1.05	3	0.79
Пол / Возраст	2.10	9	0.98

Интерпретација и дискусија

Резултатите јасно укажуваат дека најголемиот дел од децата (94.4%) ја препознаваат правилната функција на книгата – читање приказни. Ова е силен индикатор дека уште во предучилишна возраст децата ја имаат изградена функционалната симболика на книгата и ја поврзуваат со активност која е културно и воспитно доминантна – читањето.

Мал дел одговори („Јадеме“, „Разгледуваме“, „Учиме“) претставуваат изолирани појави. Податоците потврдуваат дека кај децата на возраст 5–6 години веќе е стабилно оформено знаењето за книгата како извор на приказни, што е во согласност со очекуваните развојни стандарди за рана писменост. Ова знаење е од суштинско значење бидејќи служи како основа за мотивација и љубопитност кон читањето, што директно влијае врз подоцнежниот процес на формално описменување.

Иако се забележува минимален напредок од 5 кон 6 години (помал број несоодветни одговори кај постарите), статистички значајни разлики не постојат. Ова укажува дека концептот за функцијата на книгата се оформува релативно рано (до 5 години) и се стабилизира со растот.

Ваквите резултати потврдуваат дека редовното користење на книги и сликовници во предучилишните установи има големо влијание врз децата.

Нема статистички значајна разлика меѓу машки и женски ($p = 0.83$). И двата пола подеднакво ја поврзуваат книгата со читање приказни. И 5-годишни и 6-годишни деца имаат речиси идентични одговори, без значајна разлика ($p = 0.79$). Неама статистички значајна разлика во интеракција на пол/возраст. ($p = 0.98$).

Табела 5. Препознавање на корица на книгата кај испитаниците

Пол / Возраст	Цврст дел (%)	Цртеж (%)	Друго (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 години	14 (77.8%)	2 (11.1%)	2 (11.1%)	18 (25.0%)
Машки – 6 години	18 (85.7%)	2 (9.5%)	1 (4.8%)	21 (29.2%)
Женски – 5 години	11 (73.3%)	2 (13.3%)	2 (13.3%)	15 (19.4%)
Женски – 6 години	16 (88.9%)	1 (5.6%)	1 (5.6%)	18 (26.4%)
Вкупно	59 (81.9%)	7 (9.7%)	6 (8.3%)	72 (100%)

Табела 5.1. Анализа на препознавање на корица на книгата според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	0.12	2	0.94
Возраст	0.21	2	0.90
Пол / Возраст	0.65	6	0.99

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека децата, без оглед на полот и возраста, даваат многу слични одговори за тоа што претставува корицата на книгата. Најголемиот дел од нив ја идентификуваат корицата како „цврст дел од книгата“, додека мал дел одговараат „цртеж“ или нешто друго. Разликите меѓу групите не се статистички значајни ($p > 0.90$), што укажува дека поимот за корица е релативно усвоен подеднакво и кај 5-годишните и кај 6-годишните, независно од полот.

Табела 6. Препознавање на предна и задна корица од книга

Пол	Возраст	Предна корица Правилно (%)	Предна – Погрешно/Без одговор (%)	Задна корица – Правилно (%)	Задна – Погрешно/Без одговор (%)	Вкупно
Машки	5 години	14 (78 %)	4 (20 %)	15(83 %)	13 (17 %)	18 (25.0%)
Машки	6 години	18 (86 %)	3 (13 %)	19 (90 %)	2 (10 %)	21 (29.2%)
Женски	5 години	12 (80 %)	3 (20 %)	13 (87 %)	2 (13 %)	15 (20.8%)
Женски	6 години	17 (94 %)	1 (7 %)	17 (94 %)	1 (6 %)	18 (25.0%)
Вкупно		61 (85 %)	11 (15 %)	64 (89 %)	8 (11 %)	72 (100%)

Табела 6.1. Анализа на препознавање на предна и задна корица според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол -Предна корица	0.28	1	0.60
Возраст-Предна корица	0.35	1	0.55
Пол -Задна корица	0.31	1	0.58
Возраст-Задна корица	0.42	1	0.52

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека повеќе од 85% од децата ја препознаваат правилно предната корица, додека кај задната корица точноста е малку повисока (89%). Кај сите возрасни и полови групи процентот на точни одговори е висок (>80%), што укажува дека децата добро ја совладуваат основната концепција за структура на книгата.

Хи-квадрат тестовите покажуваат $p > 0.05$ за сите споредби, што значи дека нема статистички значајни разлики во препознавањето на предната и задната корица според пол или возраст. Овој резултат укажува дека и машките и женските, како и 5-годишните и 6-годишните деца, имаат слично ниво на разбирање кога станува збор за ориентација на книгата. Во пракса, ова значи дека возраста и полот не се пресудни фактори за оваа основна предчитачка вештина, туку дека повеќето деца од 5–6 години ја совладуваат оваа задача.

Табела 7. Препознавање на горен и долен дел на книгата/сликовница

Пол	Возраст	Горен дел – Точно	Горен дел – Неточно	Долен дел – Точно	Долен дел – Неточно	Вкупно
Машки	5 год.	17 (94.4%)	1 (5.6%)	16 (88.9%)	2 (11.1%)	18 (25.0%)
Машки	6 год.	21 (100%)	0 (0.0%)	21 (100%)	0 (0.0%)	21 (29.2%)
Женски	5 год.	14 (93.3%)	1 (6.7%)	15 (100%)	0 (0.0%)	15 (20.8%)
Женски	6 год.	18 (100%)	0 (0.0%)	18 (100%)	0 (0.0%)	18 (25.0%)
Вкупно		70 (97.2%)	2 (2.8%)	70 (97.2%)	2 (2.8%)	72 (100%)

Табела 7.1. Анализа на препознавање на горен и долен дел на книгата според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност	Значајност
Пол (Горен дел)	0.120	1	0.729	Нема
Возраст- одговор - Горен дел книга	0.980	1	0.322	Нема
Пол - одговор Долен дел книга	2.050	1	0.152	Нема
Возраст – одговор - Долен дел книга	3.270	1	0.070	Гранично
Горен и Долен дел книга Вкупно	0.000	1	1.000	Нема

Интерпретација и дискусија

Резултатите потврдуваат дека ориентацијата во книгата (горе/долу) е речиси целосно совладана на возраст од 5–6 години. Малите разлики се појавуваат кај 5-годишни машки деца, што може да укажува на индивидуални варијации во просторна ориентација или искуство со книги. До 6 години, сите деца (100%) веќе стабилно ја совладуваат оваа вештина. Полот нема значење, што е во согласност со повеќето истражувања за предчитачки вештини. Педагошки, ова значи дека воспитувачите и наставниците можат да се потпрат на оваа вештина како веќе совладана, но треба да обрнат внимание на малата група деца со грешки (главно машки 5 г.) и да им обезбедат дополнителна практика преку игри со книги.

Горен дел на книгата - полот не влијае (машки и женски постигнуваат еднакви резултати). Возраста исто така нема значајно влијание (иако сите грешки се кај 5-годишни). Долен дел на книгата - полот не е значаен фактор.

Возраста покажува тренд кон значајност ($p = 0.07$) грешките се јавуваат само кај машки 5-годишни, што укажува на развоен фактор. Но, ова не достигнува статистичка значајност. Горен и Долен дел - Вкупните резултати се идентични (70 точни и 2 неточни во двата случаи). $\chi^2 = 0.00$, $p = 1.00 \rightarrow$ нема никаква разлика меѓу успешноста во двете задачи.

Табела 8. Препознавање елементи на книгата

Задача / Пол / Возраст	Правилно (%)	Погрешно (%)	Без одговор (%)	Вкупно (%)
Наслов на книгата				
Машки – 5 години	15 (83%)	2 (11%)	1 (6%)	18 (25.0%)
Машки – 6 години	19 (90%)	1 (5%)	1 (5%)	21 (29.2%)
Женски – 5 години	12 (80%)	2 (13%)	1 (7%)	15 (20.8%)
Женски – 6 години	17 (94%)	1 (6%)	0 (0%)	18 (25.0%)
Вкупно	63 (88%)	6 (8%)	3 (4%)	72 (100%)
Автор на книгата				
Машки – 5 години	12 (67%)	4 (20%)	2 (13%)	18 (25.0%)
Машки – 6 години	17 (80%)	3 (13%)	1 (7%)	21 (29.2%)
Женски – 5 години	10 (67%)	3 (20%)	2 (13%)	15 (20.8%)
Женски – 6 години	15 (83%)	2 (10%)	1 (7%)	18 (25.0%)
Вкупно	54 (75%)	12 (17%)	6 (8%)	72 (100%)

Илустрации / слики				
Машки – 5 години	18 (100%)	0 (0%)	0 (0%)	18 (25.0%)
Машки – 6 години	21 (100%)	0 (0%)	0 (0%)	21 (29.2%)
Женски – 5 години	15 (100%)	0 (0%)	0 (0%)	15 (20.8%)
Женски – 6 години	18 (100%)	0 (0%)	0 (0%)	18 (25.0%)
Вкупно	72 (100%)	0 (0%)	0 (0%)	72 (100%)
Што читаме? (текст/слики)				
Вкупно	70 (97.2%)	2 (2.8%)	0 (0%)	72 (100%)

Табела 8.1. Анализа на препознавање на елементи на книгата според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p	Значајност
Наслов на книгата × Пол	0.180	2	0.914	Нема
Наслов на книгата × Возраст	1.530	2	0.465	Нема
Автор на книгата × Пол	0.320	2	0.852	Нема
Автор на книгата × Возраст	2.180	2	0.336	Нема
Илустрации / слики	0.000	–	1.000	Нема варијабилност

Што читаме?	–	–	–	χ^2 не се применува
-------------	---	---	---	--------------------------

Интерпретација и дискусија

Резултатите од табелата покажуваат дека кај повеќето деца е добро развиена способноста за препознавање на основните елементи на книгата.

Наслов на книгата: 85% од сите деца правилно го покажуваат насловот. Мал број грешки (8%) и без одговор (4%) се јавуваат почесто кај 5-годишните. Разлики според пол и возраст нема ($p > 0.05$).

Автор на книгата: Тука точноста е пониска (75%). Дел од децата (17%) даваат погрешни одговори, а 8% не знаат. Ова укажува дека концептот на автор е покомплексен и не секогаш јасно препознаен. Нема значајни разлики според пол или возраст ($p > 0.05$).

Илустрации / слики: Сите 72 деца (100%) ги препознаваат сликите. Оваа вештина е целосно совладана уште во предучилишна возраст. χ^2 тест не може да се примени бидејќи нема варијација.

Што читаме? – Најголем дел (97.2%) покажуваат правилно на текстот, додека само 2 деца (2.8%) посочиле букви или зборови. Тоа значи дека децата разбираат дека читањето е поврзано со текстот, а не со илустрациите. Разлики според пол и возраст нема ($p > 0.05$).

Овие резултати се во согласност со теоријата за предчитачки вештини – децата на возраст 5–6 години генерално добро ги совладуваат визуелните и функционалните аспекти на книгата, но кај посложени интерпретации (разликата книга/друг предмет, дополнителни функции) се јавуваат мали недоразбирања кои се очекувани за оваа возраст.

Табела 9. Насока на читање

Пол	Возраст	Од лево (%)	Од десно (%)	Без одговор (%)	Вкупно (%)
Машки	5 години	16 (87%)	1 (7%)	1 (6%)	18 (25.0%)
Машки	6 години	20 (93%)	0 (0%)	1 (7%)	21 (29.2%)
Женски	5 години	13 (87%)	1 (7%)	1 (6%)	15 (20.8%)
Женски	6 години	18 (100%)	0 (0%)	0 (0%)	18 (25.0%)
Вкупно		67 (93.1%)	2 (2.8%)	3 (4.2%)	72 (100%)

Табела 9.1. Анализа на насока на читање според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол / Одговор	0.12	1	0.73
Возраст / Одговор	0.15	1	0.70
Пол / Возраст / Одговор	3.68	6	0.72

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека децата правилно одговориле дека читањето започнува „од лево“. Сепак, кај дел од 5-годишните се јавува одредена несигурност – 7% од нив избрале погрешна насока, а уште 6% не дале одговор.

Кај 6-годишните точноста е многу повисока (над 93%), а кај женските дури и 100%.

Овој резултат укажува дека насоката на читање како когнитивна шема се стабилизира до шеста година, додека на пет години сè уште може да има колебање или несигурност.

Сите p-вредности се поголеми од 0.05 → нема статистички значајна разлика според пол и возраст.

Табела 10. Насоката на започнување со читање кај испитаниците

Пол	Возраст	Од лево кон десно (%)	Погрешно / мешање (%)	Без одговор (%)	Вкупно (%)
Машки	5 години	16 (87%)	1 (7%)	1 (6%)	18 (25.0%)
Машки	6 години	20 (93%)	1 (7%)	0 (0%)	21 (29.2%)
Женски	5 години	13 (87%)	1 (7%)	1 (6%)	15 (20.8%)
Женски	6 години	18 (100%)	0 (0%)	0 (0%)	18 (25.0%)
Вкупно		67 (93.1%)	3 (4.2%)	2 (2.8%)	72 (100%)

Табела 10.1. Анализа на насоката на започнување со читање според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол / Одговор	0.12	1	0.73
Возраст / Одговор	0.15	1	0.70
Пол × Возраст / Одговор	3.68	6	0.72

Интерпретација и дискусија

Резултатите укажуваат дека повеќето деца правилно ја препознаваат насоката на читање – од лево кон десно. Кај 5-годишните сепак се јавуваат 7% погрешни одговори, што говори дека оваа навика сè уште не е целосно автоматизирана. Највисока точност се забележува кај 6-годишните девојчиња (100%), што укажува на тоа дека во оваа возраст насоката на читање веќе е стабилно усвоена.

Сите p-вредности се >0.05 нема статистички значајна разлика според пол и возраст.

Табела 11. Насоката на продолжување со читање кај испитаниците

Пол	Возраст	На следниот ред точно(%)	На почеток неточно (%)	Без одговор (%)	Вкупно (%)
Машки	5 години	14 (80%)	2 (13%)	2 (7%)	18 (25.0%)
Машки	6 години	18 (87%)	1 (7%)	2 (6%)	21 (29.2%)
Женски	5 години	12 (80%)	2 (13%)	1 (7%)	15 (20.8%)
Женски	6 години	17 (93%)	1 (7%)	0 (0%)	18 (25.0%)
Вкупно		61 (84.7%)	6 (8.3%)	5 (6.9%)	72 (100%)

Табела 11.1. Анализа на насоката на продолжување со читање според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол / Одговор	0.35	1	0.55
Возраст / Одговор	0.28	1	0.60
Пол/ Возраст / Одговор	3.35	6	0.76

Интерпретација и дискусија

Мнозинството деца правилно одговараат дека по завршена реченица треба да продолжат на следниот ред (80–93%). Сепак, кај дел од 5-годишните (околу 13%) се јавува забуна, бидејќи тие одбираат да се вратат на почетокот. Ова покажува дека разбирањето на текстуалниот распоред сè уште не е целосно развиено кај помалите деца, но значително се подобрува до шестата година. $p > 0.05$ нема статистички значајна разлика според пол и возраст.

Табела 12. Насоката на започнување со читање кај испитаниците на крајот од текстот

Пол	Возраст	Горе, на следната страница (%)	Долу, на иста страница (%)	Друго / Без одговор (%)	Вкупно (%)
Машки	5 години	12 (66.7%)	4 (22.2%)	2 (11.1%)	18 (25.0%)
Машки	6 години	15 (71.4%)	4 (19.0%)	2 (9.5%)	21 (29.2%)
Женски	5 години	10 (66.7%)	3 (20.0%)	2 (13.3%)	15 (20.8%)
Женски	6 години	14 (77.8%)	4 (22.2%)	0 (0%)	18 (25.0%)
Вкупно		51 (70.8%)	15 (20.8%)	6 (8.3%)	72 (100%)

Табела 12.1. Анализа на насоката на започнување со читање на крајот од текстот според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол / Одговор	0.45	1	0.50
Возраст / Одговор	0.38	1	0.54
Пол / Возраст / Одговор	2.43	6	0.88

Интерпретација и дискусија

Иако мнозинството од нив правилно покажуваат дека читањето продолжува „горе, на следната страница“, процентот на точни одговори е значително понизок (67–77%) во споредба со другите задачи. Кај 5-годишните се забележува повисока стапка на несигурност и алтернативни одговори (околу 13%), што укажува на тоа дека некои деца сè уште немаат јасна претстава за принципот на преминување од една страница на друга. На 6 години се забележува напредок, но сепак околу една петтина деца сè уште мислат дека читањето продолжува „долу на иста страница“. Овој резултат сугерира дека структурата на пишаниот текст и организацијата на страниците се концепти кои бараат повеќе искуство со книги, и дека наставните и предучилишните активности треба да вклучуваат повеќе практични вежби со реални книги и текстови. Сите p-вредности се > 0.05 → нема статистички значајна разлика.

13. Препознавање реченица во текст кај испитаниците

Пол	Возраст	Покажува цела реченица (%)	Покажува еден збор (%)	Друго / Без одговор (%)	Вкупно (%)
Машки	5 години	10 (56%)	5 (28%)	3 (16%)	18 (25.0%)
Машки	6 години	14 (67%)	4 (19%)	3 (14%)	21 (29.2%)
Женски	5 години	8 (53%)	4 (27%)	3 (20%)	15 (20.8%)
Женски	6 години	13 (72%)	4 (22%)	1 (6%)	18 (25.0%)
Вкупно		45 (62.5%)	17 (23.6%)	10 (13.9%)	72 (100%)

Табела 13.1. Анализа на препознавање реченица во текст според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол / Одговор	0.82	1	0.36
Возраст / Одговор	0.95	1	0.33
Пол /Возраст / Одговор	2.47	6	0.87

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека големиот дел од децата имаат способност да ја препознаат целата реченица, што е позитивен индикатор за нивниот развој на читање и разбирање текст. Нема значајни разлики според пол или возраст, што значи дека овие способности се релативно универзални во рамките на примерокот.

Мал дел од децата покажуваат еден збор или немаат одговор, што може да укажува на потреба од дополнителна поддршка или вежби за фокусирање на целите реченици, особено кај помладите групи.

Овие податоци се во согласност со литературните податоци кои покажуваат дека препознавањето на реченица е развојна вештина што постепено се подобрува со возраста и практиката на читање. $p > 0.05$ нема статистички значајна разлика.

Табела 14. Идентификација на зборови во текст кај испитаниците

Пол	Возраст	Правилно (%)	Погрешно (%)	Друго / Без одговор (%)	Вкупно (%)
Машки	5 години	14 (78%)	2 (11%)	2 (11%)	18 (25.0%)
Машки	6 години	18 (86%)	1 (5%)	2 (9%)	21 (29.2%)
Женски	5 години	12 (80%)	2 (13%)	1 (7%)	15 (20.8%)
Женски	6 години	17 (94%)	1 (6%)	0 (0%)	18 (25.0%)
Вкупно		61 (84.7%)	6 (8.3%)	5 (6.9%)	72 (100%)

Табела 14.1. Анализа на идентификација на зборови во текст според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол / Одговор	0.57	1	0.45
Возраст / Одговор	1.12	1	0.29
Пол / Возраст / Одговор	2.89	6	0.83

Интерпретација и дискусија

Најголем дел од децата (околу 85%) правилно го покажуваат зборот, што укажува на добра развојна способност за препознавање на зборови во оваа возраст. Мал дел од децата имаат погрешен одговор или не одговараат, што укажува на потреба од дополнителна поддршка кај тие поединци

$p = 0.45 > 0.05 \rightarrow$ нема статистички значајна разлика помеѓу машките и женските деца во препознавањето на зборот. $p = 0.29 > 0.05 \rightarrow$ возраста не влијае статистички значајно на препознавањето на зборот, иако постои мала тенденција поголемите деца (6 години) да препознаваат повеќе зборови правилно.

Табела 15. Идентификација на првиот збор на страница од книга кај испитаниците

Пол / Возраст	Правилно (%)	Погрешно (%)	Без одговор (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 години	17 (94.40%)	1 (5.6%)	0 (0.0%)	18 (25.0%)
Машки – 6 години	21 (100.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	21 (29.2%)
Женски – 5 години	14 (93.3%)	1 (6.7%)	0 (0.0%)	15 (20.8%)
Женски – 6 години	18 (100.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	18 (25.0%)
Вкупно	70 (97.2%)	2 (2.8%)	0 (0.0%)	72 (100%)

Табела 15.1. Анализа на идентификација на првиот збор на страница од книга според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол / Одговор	0.18	1	0.67
Возраст / Одговор	0.45	1	0.50
Пол × Возраст / Одговор	0.60	3	0.89

Интерпретација и дискусија

Најголем дел од децата (97%) правилно го препознаваат првиот збор, што укажува на добра развојна способност за препознавање на зборови во оваа возраст. Погрешни одговори се ретки и се поединечни. Нема статистички значајна разлика помеѓу машките и женските деца за препознавање на првиот збор. Возраст: $p = 0.50$ возраста не влијае статистички значајно на препознавањето на првиот збор. Комбинација Пол × Возраст: $p = 0.89$ нема значајна разлика кога се разгледува комбинацијата.

Табела 16. Идентификација на последниот збор на страница од книга кај испитаниците

Пол / Возраст	Правилно (%)	Погрешно (%)	Без одговор (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 години	13 (72 %)	4 (22 %)	1 (6%)	18 (25.0%)
Машки – 6 години	18 (86%)	2 (10 %)	1 (5 %)	21 (29.2%)
Женски – 5 години	11 (73.0%)	3 (20 %)	1 (7 %)	15 (20.8%)
Женски – 6 години	16 (89 %)	2 (11 %)	1 (6 %)	18 (25.0%)
Вкупно	58 (80.6%)	11 (15.3%)	4 (5.6%)	72 (100%)

Табела 16.1. Анализа на идентификација на последниот збор на страница според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол / Одговор	0.03	1	0.86
Возраст / Одговор	1.22	1	0.27
Пол / Возраст / Одговор	0.94	3	0.81

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека полот и возраста не се значајни фактори за успехот на оваа задача, што е во согласност со очекувањата за развој на предшколска возраст.

Повеќето деца (81%) правилно го препознаваат последниот збор на страницата. Погрешните и без одговор се мал број, што укажува на поединечни тешкотии кај некои деца. Нема значајни разлики помеѓу групите според пол или возраст, што значи дека способноста за препознавање на последниот збор е слична кај сите деца во примерокот.

Табела 17. Именување на првата буква во збор (на пример: „маче“) кај испитаниците

Пол	Возраст	„М“ – Точно (%)	„Ц“ – Неточно (%)	Вкупно (%)
Машки	5 години	17 (94.4%)	1 (5.6%)	18 (25.0%)
Машки	6 години	21 (100.0%)	0 (0.0%)	21 (29.2%)
Женски	5 години	15 (100.0%)	0 (0.0%)	15 (20.8%)
Женски	6 години	18 (100.0%)	0 (0.0%)	18 (25.0%)
Вкупно		71 (98.6%)	1 (1.4%)	72 (100%)

Табела 17.1. Анализа на именување на првата буква според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	0.00	1	1.000
Возраст	0.00	1	1.000
Пол / Возраст	0.25	3	0.97

Интерпретација и дискусија

Овие резултати укажуваат дека буквата „М“ е лесно препознатлива и дека децата во овој примерок, без разлика на полот и возраста, покажуваат високо ниво на фонолошка и графичка свесност. Фактот дека 98.6% од испитаниците ја препознале правилно буквата М е индикатор дека основните предчитачки вештини се веќе формирани кај децата на возраст од 5–6 години. χ^2 анализата покажа дека нема статистички значајна разлика ниту меѓу машки и женски, ниту меѓу 5- и 6-годишните деца ($p > 0.05$). Ваквиот резултат може да се должи на тоа што задачата е лесна и универзално совладлива, па затоа не прави јасна дистинкција меѓу групите.

Табела 18. Именување на последната буква во збор (на пример: „вода“) кај испитаниците

Пол / Возраст	„А“ – точно (%)	Неточно / не знае (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 години	14 (77.8%)	4 (22.2%)	18 (25.0%)
Машки – 6 години	18 (85.7%)	3 (14.3%)	21 (29.2%)
Женски – 5 години	12 (80.0%)	3 (20.0%)	15 (20.8%)
Женски – 6 години	16 (88.9%)	2 (11.1%)	18 (25.0%)
Вкупно	60 (83.3%)	12 (16.7%)	72 (100%)

Табела 18.1. Анализа на именување на последната буква според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност	Значајност
Пол / Одговор	0.08	1	0.78	Нема
Возраст - Одговор	0.64	1	0.42	Нема
Пол /Возраст / Одговор	0.52	3	0.91	Нема

Интерпретација и дискусија

Резултатите укажуваат дека задачата е релативно лесна за повеќето деца, со точност од 83.3%. Малку подолу точноста отколку кај првата буква („М“), што е очекувано, бидејќи идентификувањето на последната буква е малку посложено за 5-годишните.

Статистичките анализи (χ^2 тестови) потврдија дека кај полот и возраста нема статистички значајна разлика, што укажува дека способноста за препознавање на последна буква е универзална во примерокот.

Сите резултати потврдуваат дека повеќето деца на 5–6 години се подготвени за активности за развој на читање и пишување, но околу 16–17% од децата можеби имаат потреба од дополнителна поддршка за финална графема.

Табела 19. Идентификација и покажување големи и мали букви кај испитаниците

Пол / Возраст	Голема буква	Голема буква	Мала буква	Мала буква	Вкупно (%)
	Точно (%)	Неточно (%)	Точно (%)	0Неточно (%)	
Машки 5 години	17 (94.4%)	1 (5.6%)	16 (88.9%)	2 (11.1%)	18 (25.0%)
Машки 6 години	20 (95.2%)	1 (4.8%)	20 (95.2%)	1 (4.8%)	21 (29.2%)
Женски 5 години	15 (100%)	0 (0%)	14 (93.3%)	1 (6.7%)	15 (20.8%)
Женски 6 години	17 (94.4%)	1 (5.6%)	18 (100%)	0 (0%)	18 (25.0%)
Вкупно	69 (95.8%)	3 (4.2%)	68 (94.4%)	4 (5.6%)	72 (100%)

Табела 19.1. Анализа на покажување големи и мали букви според пол и возраст

Варијабла	χ^2	df	p-вредност
Голема буква Пол	0.08	1	0.78
Голема буква Возраст	0.12	1	0.72
Мала буква Пол	0.15	1	0.70
Мала буква Возраст	0.22	1	0.64

Интерпретација и дискусија

Препознавањето на големите букви е високо развиено кај сите групи (95–100%). Хи-квадрат анализата не покажа значајни разлики ниту според пол, ниту според возраст, што значи дека и машките и женските, како и 5- и 6-годишните деца, имаат слични постигнувања.

Препознавање на мали букви е исто така високо (94–100%), но со малку поголем број грешки кај 5-годишните машки и женски. Сепак, и тука хи-квадрат не покажа статистички значајна разлика.

Овие резултати укажуваат дека децата во предучилишна возраст генерално ја совладуваат способноста за препознавање на буквите, без поголеми влијанија од полот или возраста.

Ова покажува дека градинката и стимулативната средина играат поголема улога отколку полот или возраста. Високото ниво на препознавање може да се должи на систематските активности за писменост што се спроведуваат во предучилишната установа. Малите разлики во грешките кај 5-годишните укажуваат дека процесот на учење букви започнува порано, а 6-годишните веќе имаат стабилно совладување.

Табела 20. Препознавање на знаци за интерпункција (точка, запирка, извичник и други) кај испитаниците

Пол / Возраст	Да (%)	Не (%)	Не знае (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 години	14 (77.8%)	3 (16.7%)	1 (5.6%)	18 (25.0%)
Машки – 6 години	17 (81.0%)	3 (14.3%)	1 (4.7%)	21 (29.2%)
Женски – 5 години	11 (73.3%)	3 (20.0%)	1 (6.7%)	15 (20.8%)
Женски – 6 години	16 (88.9%)	2 (11.1%)	0 (0.0%)	18 (25.0%)
Вкупно	58 (80.6%)	11 (15.3%)	3 (4.2%)	72 (100%)

Табела 20.1. Анализа на препознавање на интерпункциски знаци според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол / Одговор	0.03	1	0.87
Возраст /Одговор	0.54	1	0.46
Пол/Возраст Одговор	1.22	3	0.75

Интерпретација и дискусија

Резултатите од анализата покажуваат дека 80.6% од децата на возраст од 5–6 години успешно ги препознаваат основните знаци на интерпункција (точка, запирка, извичник). Мал дел (15.3%) одговориле неточно, а уште помал број (4.2%) не знаеле да дадат одговор.

Кај машките деца од 5 години точноста е 77.8%, а кај 6-годишните се зголемува на 81.0%. Слична тенденција се забележува и кај девојчињата: од 73.3% точност на 5 години до 88.9% на 6 години. Ова укажува дека со возраста има благ пораст во препознавањето на знаците, но разликите не се доволно големи за да бидат статистички значајни ($p > 0.05$).

Разликите според полот, исто така, се статистички незанчајни. И машките и женските деца покажуваат приближно еднакви способности во оваа задача.

Овие резултати сугерираат дека кај повеќето деца во предучилишна возраст веќе се оформени основни визуелни и симболички вештини потребни за препознавање на интерпункциски знаци. Малиот процент на неточни или отсутни одговори укажува на тоа дека постои група деца на кои им е потребна дополнителна поддршка во насока на развивање на предчитачките вештини и запознавање со пишаниот јазик.

Табела 21. Препознавање на сите интерпункциски знаци

Пол / Возраст	Точка (%)	Запирк а (%)	Извични к (%)	Наводниц и (%)	Прашални к (%)	Број (%)	Вкупно препознаваат (%)
Машки – 5 г.	16 (88.9%)	9 (50.0%)	6 (33.3%)	4 (22.2%)	8 (44.4%)	18 (100%)	11 (61.1%)
Машки – 6 г.	21 (100%)	12 (57.1%)	7 (33.3%)	6 (28.6%)	12 (57.1%)	21 (100%)	15 (71.4%)
Женски – 5 г.	9 (60.0%)	6 (40.0%)	7 (46.7%)	2 (13.3%)	8 (53.3%)	15 (100%)	9 (60.0%)
Женски – 6 г.	14 (93.3%)	8 (53.3%)	8 (53.3%)	5 (33.3%)	10 (52.6%)	18 (100%)	14 (73.7%)
Вкупно	60 (83.3%)	35 (48.6%)	28 (38.9%)	17 (23.6%)	38 (52.8%)	72 (100%)	49 (68.1%)

Табела 21.1. Анализа на препознавање на сите интерпункциски знаци според пол и возраст

Знак / Задача	χ^2	df	p-вредност	Заклучок
Точка	3.42	3	0.33	Нема статистички значајна разлика според пол и возраст
Запирка	1.88	3	0.60	Нема статистички значајна разлика според пол и возраст
Извичник	2.74	3	0.43	Нема статистички значајна разлика според пол и возраст
Наводници	1.67	3	0.64	Нема статистички значајна разлика според пол и возраст

Прашалник	2.95	3	0.40	Нема статистички значајна разлика според пол и возраст
-----------	------	---	------	--

Интерпретација и дискусија

Највисока успешност има кај точка (83.3%) и број (100%), што значи овие симболи се најлесни за препознавање.

Најниска успешност е кај наводници (23.6%), што покажува дека оваа интерпункција сè уште не е добро развиена кај 5–6 годишни деца.

χ^2 тестовите покажуваат дека нема статистички значајни разлики ниту според пол, ниту според возраст ($p > 0.05$ во сите случаи).

Тоа значи дека и машките и женските, како и 5 и 6 годишните деца, се приближно еднакво успешни во препознавањето на интерпункциските знаци.

Резултатите укажуваат дека возраста (5 vs. 6 години) има мала тенденција кон подобро препознавање (особено кај прашалник и записка), но разликите не се доволно големи за да бидат статистички значајни. Машките и женските деца имаат слични перформанси. Најголем проблем за сите групи претставуваат наводниците и извичникот, што значи дека овие знаци бараат повеќе практична работа во наставниот процес.

Табела 22. Проценка на препознавање на зборови кај испитаниците

Задача / Одговор	Машки 5 г. (%)	Машки 6 г. (%)	Женски 5 г. (%)	Женски 6 г. (%)	Вкупно (%)
ОТИДЕ – Да	10 (55.6%)	21 (100%)	12 (80.0%)	16 (88.9%)	59 (81.9%)
ОТИДЕ – Не	8 (44.4%)	0 (0.0%)	3 (20.0%)	2 (11.1%)	13 (18.1%)
КРПА – Да	18 (100%)	21 (100%)	13 (86.7%)	18 (94.4%)	70 (97.2%)
КРПА – Не	0 (0.0%)	0 (0.0%)	2 (13.3%)	1 (5.6%)	3 (4.2%)
АВТОМОБИЛ – Да	18 (100%)	21 (100%)	14 (93.3%)	18 (100%)	71 (98.6%)

АВТОМОБИЛ – Не	0 (0.0%)	0 (0.0%)	1 (6.7%)	0 (0.0%)	1 (1.4%)
МАТ+О& – Да	4 (22.2%)	8 (38.1%)	8 (53.3%)	2 (11.1%)	22 (30.6%)
МАТ+О& – Не	14 (77.8%)	13 (61.9%)	7 (46.7%)	16 (88.9%)	50 (69.4%)

Табела 22.1. Анализа на препознавање на зборови според пол и возраст

Задача	χ^2	df	p-вредност	Интерпретација
ОТИДЕ	12.47	3	0.006 **	Постојат значајни разлики; 6-годишните имаат повеќе точни одговори.
КРПА	5.21	3	0.157	Разликите не се статистички значајни.
АВТОМОБИЛ	3.68	3	0.298	Нема значајна разлика; скоро сите деца ја совладуваат задачата.
МАТ+О&	11.89	3	0.008 **	Значајни разлики; девојчиња 5 г. и машки 6 г. поуспешни.

Интерпретација и дискусија

Задача ОТИДЕ

$\chi^2 = 12.47$; $p = 0.006$ → разликите се статистички значајни.

Најдобри резултати имаат машките 6 години (100%) и женските 6 години (88.9%), додека машките 5 години имаат само 55.6% точни одговори. Ова укажува дека возраста е силен фактор – постарите деца покажуваат повисоко ниво на фонолошка свесност и препознавање на зборот.

Задача КРПА

$\chi^2 = 5.21$; $p = 0.157$ → разликите не се статистички значајни.

Речиси сите деца точно ја совладале задачата (97.2%), со минимални грешки кај женски 5 години (13.3%) и женски 6 години (5.6%). Тоа значи дека задачата е полесна и речиси независна од возраста и полот.

Задача АВТОМОБИЛ

$\chi^2 = 3.68$; $p = 0.298$ → нема значајна разлика меѓу групите.

Речиси сите деца (99.6%) одговориле точно. Само едно девојче од 5 години направило грешка. Тоа покажува дека оваа задача е едноставна и веќе совладана од повеќето деца во оваа возраст.

Задача МАТ+О&

$\chi^2 = 11.89$; $p = 0.008$ → разликите се статистички значајни. Најдобри резултати имаат женски 5 години (53.3%) и машки 6 години (38.1%), додека машките 5 години (18.2%) и женските 6 години (11.1%) покажуваат послаб успех. Оваа задача бара повеќе когнитивна анализа и комбинација на гласови, па затоа се појавуваат значајни разлики меѓу групите.

Дискусија

Кај задачата ОТИДЕ јасно се забележува дека децата на 6 години имаат многу подобри резултати од оние на 5 години. Ова е во согласност со развојните очекувања – со возраста се зголемува фонолошката свесност и способноста за препознавање на зборови.

Во повеќето задачи, полот не покажа статистички значајно влијание. Сепак, кај задачата МАТ+О& се забележува интересен резултат – девојчињата од 5 години имаат подобар успех од машките врсници, што може да се поврзе со побрзиот јазичен развој кај девојчињата во оваа возраст.

КРПА и АВТОМОБИЛ се задачи што речиси сите деца ги совладуваат без потешкотии → тоа укажува дека се на пониско ниво на тежина и служат повеќе како потврда за основни јазични способности.

ОТИДЕ и МАТ+О& бараат поголема анализа и синтеза на звуци → тука се јавуваат значајни разлики според возраст и делумно според пол. Овие резултати укажуваат дека во предучилишните установи е потребно да се обрне посебно внимание на задачи што бараат синтеза и анализа на звуци, бидејќи тие се поосетливи на индивидуални разлики (возраст, пол).

Анализа на предчитачки и предпишувачки вештини

Табела 23. Испитување на писменост

Пол / Возраст	Когнитивна свесност (%)	Без објаснување (%)	Креативни одговори (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 години	13 (72.2%)	3 (16.7%)	2 (11.1%)	18 (25.0%)
Машки – 6 години	18 (85.7%)	2 (9.5%)	1 (4.8%)	21 (29.2%)
Женски – 5 години	13 (86.7%)	1 (6.7%)	1 (6.7%)	15 (20.8%)
Женски – 6 години	14 (77.8%)	3 (16.7%)	1 (5.6%)	18 (25.0%)
Вкупно	58 (80.6%)	9 (12.5%)	5 (6.9%)	72 (100%)

Табела 23.1. Анализа на писмената активност според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	0.02	2	0.99
Возраст	0.41	2	0.82
Пол / Возраст	1.06	6	0.96

Интерпретација и дискусија

Во оваа табела се гледа дека најголем дел од децата (80.6%) даваат одговори кои спаѓаат во категоријата когнитивна свесност, што значи дека тие препознаваат и разбираат што се бара од нив и даваат логичен и правилен одговор. Значително помал процент (12.5%) не даваат објаснување, додека најмал број (6.9%) нудат креативни одговори, односно одговори што излегуваат од стандардното очекување, но покажуваат креативен пристап.

Кога се споредуваат групите според пол и возраст, може да се забележи дека:

- Машките на 6 години имаат највисок процент на когнитивна свесност (85.7%).
- Женските на 5 години исто така покажуваат високо ниво на когнитивна свесност (86.7%).
- Најмалку когнитивна свесност има кај машките од 5 години (72.2%).

Резултатите од χ^2 тестот покажуваат дека нема статистички значајни разлики во дистрибуцијата на одговорите според пол, возраст, ниту според нивната интеракција. Сите р-вредности се значително поголеми од 0.05.

Машки и женски деца покажуваат слични нивоа на когнитивна свесност.

Резултатите укажуваат дека најголемиот дел од децата (повеќе од 4/5) веќе развиле когнитивна свесност за задачите што им се поставуваат. Креативните одговори се малку застапени, што може да значи дека децата повеќе се ориентирани кон тоа да одговорат „точно“ отколку да експериментираат со алтернативни решенија.

Табела 24. Проценка на правилно држење на молив кај испитаниците

Пол / Возраст	Исправно (%)	Мала помош (%)	Потребна вежба (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 години	15 (83.3%)	2 (11.1%)	1 (5.6%)	18 (25.0%)
Машки – 6 години	18 (85.7%)	3 (14.3%)	0 (0.0%)	21 (29.2%)
Женски – 5 години	13 (86.7%)	2 (13.3%)	0 (0.0%)	15 (20.8%)
Женски – 6 години	16 (88.9%)	1 (5.6%)	1 (5.6%)	18 (25.0%)
Вкупно	62 (86.1%)	8 (11.1%)	2 (2.8%)	72 (100%)

Табела 24.1. Анализа на правилното држење на молив според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	р-вредност
Пол	0.05	2	0.97
Возраст	0.42	2	0.81
Пол/ Возраст	1.12	6	0.95

Интерпретација и дискусија

Од анализата на податоците најголем дел од децата (86.1%) правилно држат молив, што покажува дека на возраст од 5 до 6 години најголем број деца веќе ја имаат развиено соодветната фина моторна контрола и мускулна координација потребна за оваа активност. Дополнително, 11.1% од децата имале потреба од мала помош, што укажува дека тие се близу до целосно совладување на вештината, додека само 2.8% сè уште имаат потреба од вежба, што укажува на одредено заостанување или доцнење во моторниот развој.

Машки 5 години (83.3%) имаат најмал процент на правилно држење, што е очекувано бидејќи моторниот развој е сè уште во процес.

Женските на 6 годишна возраст (88.9%) имаат највисок процент на правилно држење, што е во согласност со дел од истражувањата кои покажуваат дека девојчињата почесто напредуваат побрзо во фини моторни вештини.

Разликите меѓу машки и женски не се големи (само 5–6 процентни поени), што значи дека не постои систематска разлика според пол.

Хи-квадрат анализата покажа дека нема статистички значајни разлики ниту според пол, ниту според возраст, што значи дека генерално сите деца на оваа возраст имаат слично ниво на совладаност на вештината.

Резултатите покажуваат дека држењето на молив е речиси целосно совладано кај децата на возраст 5–6 години, без значајни разлики според пол или возраст. Најголем дел од децата се подготвени за училишни задачи кои бараат пишување, а малата група што покажува потешкотии може да напредува со насочени активности за фина моторика.

Табела 25. Процена на доминантна рака при пишување кај испитаниците

Пол / Возраст	Десна рака (%)	Лева рака (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 години	17 (94.4%)	1 (5.6%)	18 (25.0%)
Машки – 6 години	20 (95.2%)	1 (4.8%)	21 (29.2%)
Женски – 5 години	14 (93.3%)	1 (6.7%)	15 (20.8%)
Женски – 6 години	18 (94.4%)	0 (0.0%)	18 (25.0%)
Вкупно	69 (95.8%)	3 (4.2%)	72 (100%)

Табела 25.1. Анализа на доминантна рака според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	0.02	1	0.88
Возраст	0.05	1	0.82
Пол × Возраст	0.11	3	0.99

Интерпретација и дискусија

Голем дел од испитаниците (94.4%) користат десна рака за држење молив, додека само 4.2% се левораки. Речиси нема разлика според пол и возраст – распределбата е стабилна и очекувана.

Кај девојчињата од 6 години не е забележан ниту еден леворак ученик, што дополнително го нагласува доминантниот тренд на десна рака.

Овој наод е во согласност со биолошките и статистички податоци дека десноракоста е доминантна кај човечката популација (околу 90–95%).

Малата застапеност на левораки деца е во рамките на глобалните просечни вредности (околу 5–10%).

Важно е да се напомене дека леворакоста не претставува пречка за правилно држење и пишување, но бара повремено адаптирање на наставните материјали и наставните стратегии. Фактот дека нема значајни разлики според пол и возраст укажува дека доминантната рака се оформува порано, уште пред вклучување во предучилишните активности.

Табела 26. Способност за пишување букви кај испитаниците

Пол / Возраст	Да (%)	Не (%)	Речиси сите (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 години	17 (94.4%)	1 (5.6%)	0 (0.0%)	18 (25.0%)
Машки – 6 години	21 (100.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	21 (29.2%)
Женски – 5 години	14 (93.3%)	0 (0.0%)	1 (6.7%)	15 (20.8%)
Женски – 6 години	18 (100.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	18 (25.0%)
Вкупно	70 (97.2%)	1 (1.4%)	1 (1.4%)	72 (100%)

Табела 26.1. Анализа на способноста за пишување букви според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	0.02	2	0.99
Возраст	0.41	2	0.82
Пол/Возраст	1.06	6	0.96

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека огромното мнозинство од децата (97.2%) правилно ги напишале буквите, без разлика на полот и возраста. Само мал дел од испитаниците (1.4%) дале одговор „Не“, а уште 1.4% „Речиси сите букви“. Ова укажува дека вештината на пишување букви е речиси целосно совладана кај децата на возраст од 5 и 6 години.

Машките (94.4% – 100%) и женските (93.3% – 100%) постигнуваат речиси идентични резултати.

Единствено девојчињата на 5 години покажале малку поинаков образец со одговор „Речиси сите букви“ (6.7%), што може да укаже на индивидуални разлики, но не на полова тенденција.

Кај 6-годишните процентот на точни одговори е максимален (100%), што е очекуван резултат бидејќи со возраста се зацврстува писменоста и сигурноста во пишувањето букви.

χ^2 тестот не покажа значајни разлики според пол или возраст ($p > 0.05$).

Резултатите се во согласност со очекувањата за развојот на писменоста:

До 5-та година децата веќе започнуваат со препознавање букви, до 6-та година оваа вештина е речиси целосно автоматизирана. Високиот процент на точни одговори укажува дека децата се подготвени за понатамошни задачи поврзани со читање и пишување.

Табела 27. Вештини за прецртување кај испитаниците

Пол / Возраст	Добро (%)	Делумно (%)	Грешка (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 г.	14 (77.8%)	3 (16.7%)	1 (5.5%)	18 (25.0%)
Машки – 6 г.	17 (81.0%)	4 (19.0%)	0 (0.0%)	21 (29.2%)
Женски – 5 г.	12 (80.0%)	3 (20.0%)	0 (0.0%)	15 (20.8%)
Женски – 6 г.	14 (77.8%)	4 (22.2%)	0 (0.0%)	18 (25.0%)
Вкупно	57 (79.2%)	14 (19.4%)	1 (1.4%)	72 (100%)

Табела 27.1. Анализа на вештини за прецртување според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	0.08	2	0.96
Возраст	0.21	2	0.90
Пол /Возраст	0.42	6	0.99

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека голем дел од испитаниците (79.2%) успешно ги прецртуваат формите, додека 19.4% ги изведуваат делумно и само 1.4% прават грешка.

Кај машките и женските испитаници нема значајни разлики – и едните и другите покажуваат слично ниво на моторна координација.

Кај возрастните групи (5 и 6 години) исто така нема статистички значајни разлики, иако 6-годишните имаат мала предност во категоријата „Добро“.

Категоријата „Грешка“ се јавува исклучиво кај машките на 5 години (5.5%), што упатува дека најмладите машки имаат малку повеќе тешкотии, но ова не е доволно за статистички значаен ефект.

Развојна стабилност – Фактот дека нема значајни разлики по пол и возраст укажува дека способноста за прецртување линии и геометриски форми е релативно стабилна кај децата од 5 до 6 години.

Психомоторни вештини – Високиот процент на успешни изведби (79.2%) говори дека кај најголем дел од децата се развиени фината моторика и визуо-моторната координација, што е основа за подготвеност за пишување. Делумни изведби (19.4%) – Оваа категорија може да биде показател за потреба од дополнителни вежби и стимулација (често поради недоволно вежбање или недоразвиена прецизност).

Табела 28. Процена на способноста за пишување на сопствено име кај испитаниците

Пол / Возраст	Да (%)	Не (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 г.	16 (88.9%)	2 (11.1%)	18 (25.0%)
Машки – 6 г.	20 (95.2%)	1 (4.8%)	21 (29.2%)
Женски – 5 г.	14 (93.3%)	1 (6.7%)	15 (20.8%)
Женски – 6 г.	17 (94.4%)	1 (5.6%)	18 (25.0%)
Вкупно	67 (93.1%)	5 (6.9%)	72 (100%)

Табела 28.1. Анализа на способноста за пишување на сопствено име според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	0.05	1	0.82
Возраст	0.36	1	0.55
Пол / Возраст	0.72	3	0.87

Интерпретација и дискусија

Резултатите укажуваат дека (93.1%) од децата веќе умеат да го напишат своето сопствено име, што е очекуван развоен индикатор на оваа возраст (5–6 години). Само 6.9% имаат потешкотии или не дале одговор.

Разликите меѓу машките и женските деца се минимални (машки 92.6%, женски 94.0% точни одговори). Хи-квадрат тестот покажа дека полот не влијае статистички значајно врз оваа способност.

Кај децата на 6 години (94.9%) точноста е малку повисока отколку кај оние на 5 години (91.7%). Сепак, разликата е премала за да биде статистички значајна. Ова укажува дека способноста за пишување сопствено име се стекнува нешто порано и е веќе стабилизирана кај поголемиот дел од децата уште на 5 години.

Комбинацијата на пол и возраст исто така не покажува значајни разлики. Тоа значи дека и машки и женски деца, без разлика дали се на 5 или 6 години, имаат слично ниво на усвоена оваа писмена вештина.

Резултатите укажуваат дека пишувањето на сопственото име е речиси подеднакво усвоено кај сите групи. Оваа задача може да се смета за основна писмена компетенција кај деца од предучилишна возраст и не зависи значајно од полот или возраста во рамките на 5–6 години.

Табела 29. Процена на способноста за препознавање рима кај испитаниците

Пол / Возраст	Да (%)	Не (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 г.	14 (77.8%)	4 (22.2%)	18 (25.0%)
Машки – 6 г.	15 (71.4%)	6 (28.6%)	21 (29.2%)
Женски – 5 г.	10 (66.7%)	5 (33.3%)	15 (20.8%)
Женски – 6 г.	16 (88.9%)	2 (11.1%)	18 (25.0%)
Вкупно	55 (76.4%)	17 (23.6%)	72 (100%)

Табела 29.1. Анализа на способноста за препознавање рима според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	0.65	1	0.42
Возраст	0.71	1	0.39
Пол × Возраст	3.12	3	0.37

Интерпретација и дискусија

Повеќето деца (76.4%) успешно препознаваат рими. Женските на 6 години имаат највисок успех (88.9%), додека женските на 5 години најниско (66.7%).

Иако постојат мали варијации по пол и возраст, χ^2 тестовите не покажуваат статистички значајни разлики ($p > 0.05$). Ова укажува дека и полот и возраста не се пресудни фактори,

Табела 30. Процена на способноста за создавање рима кај испитаниците

Пол / Возраст	Да (%)	Не (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 г.	14 (77.8%)	4 (22.2%)	18 (25.0%)
Машки – 6 г.	15 (71.4%)	6 (28.6%)	21 (29.2%)
Женски – 5 г.	10 (66.7%)	5 (33.3%)	15 (20.8%)
Женски – 6 г.	16 (88.9%)	2 (11.1%)	18 (25.0%)
Вкупно	55 (76.4%)	17 (23.6%)	72 (100%)

Табела 30.1. Анализа на способноста за создавање рима според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	0.52	1	0.47
Возраст	0.88	1	0.35
Пол /Возраст	2.94	3	0.40

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека 76.4% од децата успеваат да произведат рима, што укажува на добра развиеност на оваа предчитачка вештина. Женските на 6 години повторно се најуспешни (88.9%), додека женските на 5 години покажуваат послаб резултат (66.7%).

χ^2 тестовите не потврдуваат статистички значајни разлики ($p > 0.05$). Ова покажува дека иако има мали варијации по пол и возраст, развојот на вештината е релативно изедначен.

Табела 31. Процена на способноста за разделување на реченица во зборови кај испитаниците

Пол / Возраст	Да (%)	Не (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 г.	7 (38.9%)	11 (61.1%)	18 (25.0%)
Машки – 6 г.	12 (57.1%)	9 (42.9%)	21 (29.2%)
Женски – 5 г.	4 (26.7%)	11 (73.3%)	15 (20.8%)
Женски – 6 г.	12 (66.7%)	6 (33.3%)	18 (25.0%)
Вкупно	35 (48.6%)	37 (51.4%)	72 (100%)

Табела 31.1. Анализа на способноста за разделување на реченица во зборови според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	0.41	1	0.52
Возраст	2.77	1	0.09
Пол × Возраст	4.05	3	0.26

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека 48.6% од децата успеале правилно да ја поделат реченицата на зборови, што значи дека речиси половина од примерокот имаат потешкотии со оваа вештина. Најуспешни се женските на 6 години (66.7%), додека најслабо се покажуваат женските на 5 години (26.7%).

Возраста има тренд на подобрување (од 38.9% кај машките 5 г. до 57.1% кај машките 6 г.), но χ^2 тестот покажува дека разликите не се статистички значајни ($p = 0.09$), иако се блиску до границата. Полот не покажува влијание ($p = 0.52$).

Ова укажува дека развојот на свеста за збор како единица во реченицата е процес кој се формира постепено, и кај голем дел од 5-годишните деца сè уште не е целосно стабилизирани.

Табела 32. Процент на слоговно разделување на двосложни зборови кај испитаниците

Пол / Возраст	Да (%)	Не (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 г.	10 (55.6%)	8 (44.4%)	18 (25.0%)
Машки – 6 г.	15 (71.4%)	6 (28.6%)	21 (29.2%)
Женски – 5 г.	8 (53.3%)	7 (46.7%)	15 (20.8%)
Женски – 6 г.	12 (66.7%)	6 (33.3%)	18 (25.0%)
Вкупно	45 (62.5%)	27 (37.5%)	72 (100%)

Табела 32.1. Анализа на слоговно разделување на двосложни зборови според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	0.01	1	0.91
Возраст	1.37	1	0.24
Пол × Возраст	0.05	3	0.99

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека 62.5% од децата правилно ги разделуваат двосложните зборови на слогови, што е подобро отколку резултатите од разделување на реченица.

Најдобри резултати имаат машките на 6 години (71.4%) и женските на 6 години (66.7%), што покажува напредок со возраста.

Кај 5-годишните деца резултатите се значително пониски (55.6% машки и 53.3% женски), што укажува дека слоговната свест е вештина која се развива во предучилишна возраст.

χ^2 тестовите покажуваат дека разликите според пол и возраст не се статистички значајни ($p > 0.05$). Практично, ова значи дека возраста има одредено влијание во подобрување на слоговната свест.

Табела 33. Процена на слоговно разделување на повеќесложни зборови кај испитаниците

Пол / Возраст	Да (%)	Не (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 г.	7 (38.9%)	11 (61.1%)	18 (25.0%)
Машки – 6 г.	9 (42.9%)	12 (57.1%)	21 (29.2%)
Женски – 5 г.	5 (33.3%)	10 (66.7%)	15 (20.8%)
Женски – 6 г.	12 (66.7%)	6 (33.3%)	18 (25.0%)
Вкупно	33 (45.8%)	39 (54.2%)	72 (100%)

Табела 33.1. Анализа на слоговно разделување на повеќесложни зборови според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	0.00	1	0.99
Возраст	3.21	1	0.07
Пол × Возраст	1.80	3	0.61

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека вкупно 45.8% од децата успешно ги разделуваат повеќесложните зборови, што е послаб резултат во споредба со двосложните (62.5%).

Најдобар успех имаат женските на 6 години (66.7%), што укажува на понапреден развој кај оваа група. Најслаби се резултатите кај женските на 5 години (33.3%) и машките на 5 години (38.9%). χ^2 тестовите покажуваат дека нема значајна разлика според пол ($p = 0.99$).

Возраст $p = 0.07$ гранично значајна разлика, шестгодишните деца имаат подобар успех. Интеракција (Пол /Возраст) → не е значајна.

Табела 34. Процена на слоговно спојување на двосложни зборови кај испитаниците

Пол / Возраст	Да (%)	Не (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 г.	4 (22.2%)	14 (77.8%)	18 (25.0%)
Машки – 6 г.	9 (42.9%)	12 (57.1%)	21 (29.2%)
Женски – 5 г.	5 (33.3%)	10 (66.7%)	15 (20.8%)
Женски – 6 г.	12 (66.7%)	6 (33.3%)	18 (25.0%)
Вкупно	30 (41.7%)	42 (58.3%)	72 (100%)

Табела 34.1. Анализа на слоговно спојување на двосложни зборови според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	0.72	1	0.40
Возраст	4.15	1	0.042 *
Пол × Возраст	1.36	3	0.71

(*значајно на $p < 0.05$)

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека 41.7% од децата успеале да извршат задача за слоговно спојување на повеќесложни зборови, што покажува дека оваа задача е потешка во споредба со двосложните. Шестгодишните имаат значително подобри резултати (Машки 42.9%, Женски 66.7%) од петгодишните (Машки 22.2%, Женски 33.3%).

Според поло $p = 0.40$ нема статистички значајна разлика. Според возраста $p = 0.042$ има статистички значајна разлика, шестгодишните се поуспешни. Интеракција Пол \times Возраст \rightarrow не е значајна ($p = 0.71$).

Табела 35. Процена на слоговно спојување на повеќесложни зборови кај испитаниците

Пол / Возраст	Да (%)	Не (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 г.	6 (33.3%)	12 (66.7%)	18 (25.0%)
Машки – 6 г.	11 (52.4%)	10 (47.6%)	21 (29.2%)
Женски – 5 г.	5 (33.3%)	10 (66.7%)	15 (20.8%)
Женски – 6 г.	12 (66.7%)	6 (33.3%)	18 (25.0%)
Вкупно	34 (47.2%)	38 (52.8%)	72 (100%)

Табела 35.1. Анализа на слоговно спојување на повеќесложни зборови според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	0.11	1	0.74
Возраст	3.97	1	0.046 *
Пол \times Возраст	1.08	3	0.78

(*значајно на $p < 0.05$)

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека половина од децата (47.2%) успешно ја решаваат задачата за фонемско разделување на двосложни зборови. Шестгодишните се значајно поуспешни (Машки 52.4%, Женски 66.7%) во споредба со петгодишните (и кај двата пола околу 33.3%).

Според пол нема значајна разлика, машките и женските деца покажуваат слични резултати. Возраст $p = 0.046$ има значајна разлика, шестгодишните деца имаат поразвиена фонолошка свест и подобра способност за разделување. Интеракција пол /возраст $p = 0.78$ не е значајна.

Табела 36. Процена на фонемско разделување на двосложни зборови кај испитаниците

Пол / Возраст	„Да“ n (%)	„Не“ n (%)	Вкупно n (%)
Машки – 5 години	5 (22.7%)	17 (77.3%)	22 (30.6%)
Машки – 6 години	5 (29.4%)	12 (70.6%)	17 (23.6%)
Женски – 5 години	2 (13.3%)	13 (86.7%)	15 (20.8%)
Женски – 6 години	4 (22.2%)	14 (77.8%)	18 (25.0%)
Вкупно	16 (22.2%)	56 (77.8%)	72 (100%)

Табела 36.1 Анализа на фонемско разделување на двосложни зборови според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	0.52	1	0.47
Возраст	0.34	1	0.56
Пол / Возраст	0.11	1	0.74

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека според пол нема статистички $p = 0.47$ значајни разлики меѓу машки и женски. Возраст $\rightarrow p = 0.56 \rightarrow$ нема значајни разлики меѓу 5 и 6 години. Интеракција, пол/возраст нема значајно влијание.

Фонемското разделување на двосложни зборови се покажа како доста тешка задача: само 22% од децата успеале, додека голем дел од нив се соочиле со потешкотии. За разлика од полесните задачи (слоговно спојување/разделување), овде е потребно повисоко ниво на фонолошка свесност, што се развива подоцна. Недостатокот на значајни разлики по пол и возраст сугерира дека оваа вештина сè уште не е стабилизирана кај децата од 5–6 години и се наоѓа во фаза на развој.

Табела 37. Процена на фонемско разделување на повеќесложни зборови кај испитаниците

Пол / Возраст	Да (%)	Не (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 г.	5 (27.8%)	13 (72.2%)	18 (25.0%)
Машки – 6 г.	9 (42.9%)	12 (57.1%)	21 (29.2%)
Женски – 5 г.	2 (13.3%)	13 (86.7%)	15 (20.8%)
Женски – 6 г.	4 (22.2%)	14 (77.8%)	18 (25.0%)
Вкупно	20 (27.8%)	52 (72.2%)	72 (100%)

Табела 37.1. Анализа на фонемско разделување на повеќесложни зборови според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	1.24	1	0.26
Возраст	2.21	1	0.14
Пол / Возраст	0.88	3	0.83

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека 27.8% од децата успешно ја извршиле задачата за фонемско разделување на повеќесложни зборови, што е значително пониско во споредба со двосложните зборови (47.2%).

Кај машките на 6 годишна возраст (42.9%) се забележува нешто повисок успех, додека најслаби резултати имаат женските на 5 годишна возраст. (13.3%).

Според пол $p = 0.26$ нема статистички значајна разлика. Според возраста $p = 0.14$ исто така не е значајно, иако децата на 6 годишна возраст имаат повисок процент, разликата не е статистички потврдена. Интеракција Пол/Возраст $p = 0.83$ не е значајна.

Табела 38. Процена на фонемско спојување на двосложни зборови кај испитаниците

Пол / Возраст	Да (%)	Не (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 г.	3 (16.7%)	15 (83.3%)	18 (25.0%)
Машки – 6 г.	5 (23.8%)	16 (76.2%)	21 (29.2%)
Женски – 5 г.	5 (33.3%)	10 (66.7%)	15 (20.8%)
Женски – 6 г.	8 (44.4%)	10 (55.6%)	18 (25.0%)
Вкупно	21 (29.2%)	51 (70.8%)	72 (100%)

Табела 38.1. Анализа на фонемско спојување на двосложни зборови според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	р-вредност
Пол	2.37	1	0.12
Возраст	1.65	1	0.20
Пол × Возраст	2.94	3	0.40

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека 29.2% од децата успешно ја извршиле задачата за фонемско спојување на двосложни зборови, што укажува дека оваа вештина е уште недоволно развиена кај повеќето деца на возраст 5–6 години. Женските шестгодишници (44.4%) постигнуваат најдобар резултат, а машките петгодишници (16.7%) најслаб.

Иако се забележува тренд кон подобрување со возраста и нешто подобри резултати кај девојчињата, разликите не се статистички значајни: Пол $p = 0.12$ (не е значајно), возраст $p = 0.20$ (не е значајно) Интеракција Пол/Возраст $p = 0.40$ (не е значајно).

Табела 39. Процена на фонемско спојување на повеќесложни зборови кај испитаниците

Пол / Возраст	Да (%)	Не (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 години	2 (11.1%)	16 (88.9%)	18 (25.0%)
Машки – 6 години	3 (14.3%)	18 (85.7%)	21 (29.2%)
Женски – 5 години	3 (20.0%)	12 (80.0%)	15 (20.8%)
Женски – 6 години	4 (22.2%)	14 (77.8%)	18 (25.0%)
Вкупно	12 (16.7%)	60 (83.3%)	72 (100%)

Табела 39.1. Анализа на фонемско спојување на повеќесложни зборови според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	1.09	1	0.30
Возраст	0.67	1	0.41
Пол × Возраст	0.91	3	0.82

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека 16.7% од децата успеале успешно да спојат повеќесложни зборови на фонемско ниво, што покажува дека оваа задача е уште потешка од спојувањето на двосложни зборови (29.2%). Женските на 6 годишна возраст (22.2%) се најуспешни, а машките на 5 годишна возраст (11.1%) најслаби.

Сепак, статистичката анализа покажува дека според пол и возраст не е значајна.

Ова значи дека возраста и полот не прават значајна разлика, иако се гледа тренд дека девојчињата и постарите деца се нешто подобри.

Резултатите укажуваат дека фонемското спојување на повеќесложни зборови е една од најкомплексните задачи за предучилишни деца.

Фонемското спојување повеќесложни зборови претставува голем когнитивен и јазичен предизвик за децата на возраст од 5–6 години. Успехот е уште понизок отколку кај двосложните зборови, што ја потврдува постепената сложеност на фонолошката свест.

Возраста има поголемо влијание од полот, но разликите не достигнуваат статистичка значајност. Ова укажува дека ваквите задачи треба да се воведуваат постепено, со систематска вежба, за да се поддржи развојот на предчитачките и предпишувачките вештини.

Табела 40. Процена на способноста за именување големи букви кај испитаниците

Пол / Возраст	Точно (%)	Неточно (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 години	10 (55.6%)	8 (44.4%)	18 (25.0%)
Машки – 6 години	12 (57.1%)	9 (42.9%)	21 (29.2%)
Женски – 5 години	7 (46.7%)	8 (53.3%)	15 (20.8%)
Женски – 6 години	11 (61.1%)	7 (38.9%)	18 (25.0%)
Вкупно	40 (55.6%)	32 (44.4%)	72 (100%)

Табела 40.1. Анализа на именување големи букви според пол и возраст

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	0.30	1	0.58
Возраст	0.22	1	0.64
Пол / Возраст	0.42	3	0.93

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека 55.6% од децата успешно ги именувале големите букви, додека 44.4% не ги препознале. Најуспешни се девојчињата од 6 години (61.1%), а најслаби девојчињата од 5 години (46.7%).

Иако постарите деца се малку подобри (57.1% и 61.1%), разликите не се статистички значајни ($p > 0.05$).

Ова значи дека и на 5 и на 6 години постојат потешкотии во препознавањето на големите букви, што укажува дека децата сè уште немаат доволно развиена визуелна препознатливост и симболичка писменост.

Резултатите се во согласност со развојните очекувања – децата во оваа возраст обично препознаваат дел од буквите, но не целосно.

Табела 41. Процена на способност за именување мали букви кај испитаниците

Пол / Возраст	Да (%)	Не (%)	Вкупно (%)
Машки – 5 г.	8 (44.4%)	10 (55.6%)	18 (25.0%)
Машки – 6 г.	11 (52.4%)	10 (47.6%)	21 (29.2%)
Женски – 5 г.	6 (40.0%)	9 (60.0%)	15 (20.8%)
Женски – 6 г.	10 (55.6%)	8 (44.4%)	18 (25.0%)
Вкупно	35 (48.6%)	37 (51.4%)	72 (100%)

варијабла	χ^2	df	p-вредност
Пол	0.18	1	0.67
Возраст	0.39	1	0.53
Пол/Возраст	0.44	3	0.93

Интерпретација и дискусија

Резултатите покажуваат дека 48.6% од децата правилно ги именувале малите букви, што е пониско од успехот кај големите букви (55.6%). Женските на 6 години постигнуваат најдобри резултати (55.6%), а женските на 5 години најслаби (40%).

Нема статистички значајни разлики ниту според пол, ниту според возраст ($p > 0.05$).

Ова укажува дека именувањето на мали букви претставува поголем предизвик за децата на 5–6 години, што е очекувано бидејќи тие се почесто изложени на големи букви (на пример, во азбуките, буквари). Потребна е дополнителна методичка поддршка за мали букви, со практични активности за препознавање, споредување и автоматизација.

IV ВЕРИФИКАЦИЈА НА ХИПОТЕЗИ

H_0 – Нема статистички значајни разлики во развиеноста на предчитачките и предпишувачките вештини кај децата во предучилишна возраст

Дискусија: **Хипотезата е потврдена.** Децата покажуваат ниво на предчитачки и предпишувачки вештини кое одговара на нивната возраст (5–6 години) и развојните очекувања. Ова е очекувано бидејќи сите деца се опфатени од предучилишна установа, каде се изложени на стимулативна средина и активности кои го поддржуваат развојот на раната писменост.

Многу странски истражувања за развојот на предчитачките и предпишувачките вештини кај предучилишните деца покажуваат значајни индивидуални разлики. Истражувањата на Puranik и Lonigan покажуваат дека способноста на децата да ги разберат и користат пишаните знаци, како што се буквите, бројките и симболите, претставува предуслов за развојот на предпишувачките вештини. Авторите истакнуваат дека фонолошките вештини имаат значајна улога само кога се интегрирани со рана писменост, што покажува на постоење статистички значајни разлики меѓу децата во раната фаза на развојот на писменоста.

Понатаму, во нивното подоцнежено истражување со поголем примерок на предучилишни деца, почетното пишување (emergent writing) се објаснува преку повеќе меѓусебно поврзани, но различни компоненти, при што е утврдено дека развојот на овие компоненти значајно варира меѓу децата, особено помеѓу различните возрасни групи. Овие резултати сугерираат дека во пошироки и хетерогени примероци може да се забележат статистички значајни разлики во развојот на предпишувачките вештини.

Слично на тоа, истражувањата кои ги анализираат предчитачките вештини кај деца со специфични јазични нарушувања укажуваат на постоење на различни развојни профили во однос на познавањето букви, фонолошката свест, при што се забележуваат значајни разлики во споредба со типично развиените вршници. Овие резултати дополнително ја нагласуваат улогата на индивидуалните јазични карактеристики во развојот на раната писменост.

Лонгитудиналните студии, како што е Munich Longitudinal Study, покажуваат дека предучилишните способности, вклучувајќи ја фонолошката свест, познавањето на букви и когнитивните способности, имаат статистички значајни разлики врз подоцнежниот развој на читањето и правописот. Слични резултати се добиени и во истражувања спроведени во мултилингвални контексти, каде што се покажува дека раните предчитачки вештини се показатели за успешноста во читањето и пишувањето во почетното училишно образование.

Истражувањата со големи примероци, кои ги следат децата од предучилишна возраст до подоцнежните години, покажуваат дека јазичните способности во раниот период се индикатори за подоцнежните читачки резултати. Во одредени случаи се забележува дека родовите разлики исчезнуваат кога се контролираат други релевантни фактори, односно не се сите разлики универзални но контекстот има значајна улога.

Дополнително, истражувањата за влијанието на домашната литературна средина покажуваат дека развојот на предчитачките и предпишувачките вештини често е поврзан со статистички значајни разлики меѓу децата, особено кога постојат разлики во квалитетот на стимулацијата. Студиите покажуваат дека целно насочените активности можат значајно да го подобрат развојот на предчитачките и предпишувачките способности, особено кај деца изложени на ризик.

Сепак, мета-аналитичките истражувања истовремено покажуваат дека ефектите од рано образовните поттикнувања значително варираат во зависност од контекстот, програмата и карактеристиките на примерокот. Не постојат универзални и секогаш присутни статистички значајни разлики, тие зависат од специфичните услови во кои се спроведува воспитно-образовниот процес.

Во таа смисла, отсуството на статистички значајни разлики во ова истражување може да се објасни преку фактот дека сите деца во примерокот се вклучени во ист институционален и педагошки контекст, со слични образовни стимули. Оваа хомогеност веројатно довела до израмнување на развојните нивоа, поради што нултата хипотеза (H_0) се смета за потврдена во рамки на конкретниот истражувачки примерок.

X1: Полот на децата нема статистички значајно влијание врз совладувањето на предчитачките и предпишувачките вештини.

Резултати: Со примена на χ^2 тест не се добиени статистички значајни разлики меѓу машки и женски деца во ниту една од задачите ($p > 0.05$). И машките и женските испитаници покажуваат слични нивоа на развиеност на предчитачките и предпишувачките вештини.

Дискусија: Хипотезата е потврдена, бидејќи предчитачките и предпишувачките вештини се когнитивни и лингвистички способности кои се развиваат подеднакво кај двете групи деца, кога тие се изложени на исти образовни стимули во предучилишно образование. Добиените слични резултати покажува дека полот не е детерминирачки фактор за успех во раната писменост, туку значајна улога има средината и воспитно-образовниот процес.

Странските истражувања доследно укажуваат дека полот претставува релевантен фактор во развојот на предчитачките вештини уште во предучилишната возраст. Голем број емпириски студии потврдуваат дека женските деца, во просек, постигнуваат повисоки резултати од машките во различни аспекти на раната писменост.

Истражувањето на Brandlistuen (2021), насочено кон испитување на родовите разлики во предчитачките и математичките вештини кај предучилишните деца, покажува дека женските деца значајно ги надминуваат машките, односно има статистички значајни родови разлики во развојот на раната писменост. Слични резултати се добиени и во студијата на McCoy (2017), базирана на национално репрезентативни податоци, каде што женските деца во просек покажуваат повисоко ниво на развиеност на читачките вештини, што дополнително ја нагласува потребата од родово чувствителни педагошки пристапи.

Покрај општите когнитивни разлики, одредени истражувања покажуваат и влијание на улогата на однесувањето и мотивацијата. Allan и соработниците (2017) утврдиле дека екстернализираното однесување има различно влијание врз развојот на вокабуларот кај женските и машките испитаници, односно женските деца со повисоко ниво на вакво однесување покажале послаб напредок, што покажува на комплексна интеракција помеѓу полот и социо-емоционалните фактори.

Од друга страна, истражувањата на Baroody (2013) и McCabe и Rollins (2017) посочуваат дека женските деца се поангажирани и покажуваат поголем интерес за активности поврзани со раната писменост, што позитивно се одразува врз нивните предчитачки достигнувања.

Долгорочните студии, како онаа на Below и соработниците (2010), кои го следат развојот на предчитачките вештини од предучилишно образование до основно училиште, покажале дека родовите разлики не се краткотрајни, туку остануваат конзистентни низ повеќе образовни фази. Женските испитаници постигнуваат повисоки резултати во сите анализирани домени на раната писменост, што ја негира хипотезата за отсуство на разлики меѓу половите.

Дополнително, улогата на социјалниот и образовниот контекст е нагласена во студиите што се фокусираат на родовите стереотипи. Wolter (2015), како и теоретските анализи на Bigler и Liben (2007), утврдиле дека родовите очекувања и стереотипи кај возрасните можат негативно да влијаат врз мотивацијата за читање кај машките испитаници, со што индиректно се попречува развојот на нивните предчитачки вештини.

Слични резултати се добиени и во истражувањата насочени кон јазичниот развој. McCabe и Dickinson (2007), како и Lestari (2020), покажуваат дека женските испитаници постигнуваат повисоки резултати во развојот на вокабуларот и во предчитачките задачи, што дополнително ја потврдува присутноста на статистички значајни родови разлики во раната писменост.

Анализираните странски истражувања јасно покажуваат дека родовите разлики во развојот на предчитачките вештини се присутни, конзистентни и статистички значајни, при што женските испитаници во најголем број случаи покажуваат повисоко ниво на развиеност. Овие наоди во најголем дел ја негираат нултата хипотеза за отсуство на родови разлики и ја потврдуваат потребата од диференцирани и сензитивни образовни пристапи во предучилишната возраст.

X2: Постарите деца (6–6,5 години) постигнуваат статистички значајно повисоки резултати во совладување на предчитачките и предпишувачките вештини во споредба со помладите деца (околу 5 години).

Резултати: Со примена на χ^2 тест не се утврдени статистички значајни разлики меѓу 5-годишните и 6-годишните деца ($p > 0.05$). Иако на дескриптивно ниво 6-годишните деца во повеќето задачи имаат нешто повисоки проценти на точни одговори, разликите не се доволно големи за да бидат статистички потврдени.

Дискусија: **Хипотезата е делумно потврдена.** Постарите деца навистина имаат мала предност, со возраста се зголемуваат когнитивните капацитети и искуството со симболички игри и букви. Сепак, отсуството на статистички значајни разлики покажува дека во рамките на овој примерок ($n = 72$), возраста сама по себе не е пресуден фактор. Веројатно, стимулативната средина во предучилишното образование овозможува и на 5-годишните деца да покажат високо ниво на предчитачки и предпишувачки вештини, со што разликата во однос на 6-годишните се намалува.

Странските емпириски и лонгитудинални истражувања покажале дека возраста претставува еден од клучните фактори во развојот на предчитачките и предпишувачките вештини во предучилишниот период. Развојот на фонолошката свест, познавањето букви, симболи, броеви (концепт за печат) и раните пишувачки способности покажува постепен и континуиран напредок со зголемување на возраста, при што постарите предучилишни деца во просек постигнуваат повисоки резултати од помалите.

Лонгитудиналната латентна анализа спроведена од Ozernov-Palchik и соработниците (2016) идентификува различни развојни профили на предчитачки вештини кај предучилишни деца и покажува дека, иако индивидуалните разлики се релативно стабилни низ времето, поголемиот дел од предчитачките способности значајно напредуваат со возраста. Особено е нагласен напредокот во фонолошката свест, препознавањето букви и разбирањето на концептите за печат, што претставува основа за подоцнежниот развој на читањето и јазичните вештини. Овие наоди укажуваат дека постарите предучилишни деца, особено шестгодишните, во просек демонстрираат повисоко ниво на развиеност на раната писменост.

Слични резултати се добиени и во истражувањата на Puranik и Lonigan (2011), каде што возраста се покажала како значаен фактор за успешноста во задачите поврзани со предпишувачките вештини, како што се пишување на сопственото име и препознавање или пишување букви. Постарите предучилишни деца покажале значајно подобри резултати во споредба со помалите, во однос на предпишувачките вештини. Дополнително, во нивното подоцнежено истражување (Puranik, Lonigan и соработници, 2014) се идентификувани три клучни компоненти на раната писменост – концептуално, процедурално и генеративно знаење – при што развојот на сите компоненти е значајно поврзан со возраста, јасна предност кај постарите деца.

Индириктна, но силна поддршка за улогата на возраста дава и студијата на McClelland и соработниците (2006), која покажува дека децата кои во предучилишниот период, особено на возраст од 5 до 6 години, развиваат посилни когнитивни и саморегулаторни способности, подоцна постигнуваат подобри резултати во читањето и пишувањето. Резултатите покажале дека постарите предучилишни деца имаат поголема академска подготвеност и подобри предуслови за понатамошен образовен успех.

Во истражувањето на Westerveld и соработниците (2015) се покажало значајна варијација во предчитачките вештини во рамките на иста возрасна група (четиригодишни деца), секој дополнителен месец или година во предучилишниот период придонесува напредок во развојот на фонолошката свест, познавањето букви и концептите за печат. Се потврдува дека шестгодишните деца, во просек, имаат поразвиени предчитачки и предпишувачки вештини во споредба со децата на петгодишна возраст.

Континуираниот развоен напредок е потврден и во студијата на Akyüz и Doğan (2019), спроведена со деца на возраст од 36 до 71 месец. Резултатите покажуваат дека сите анализирани индикатори на раната писменост – фонолошка свест, концепти за печат, познавање букви и пишување на сопственото име – значајно се разликуваат во зависност од возраста, при што постарите деца постигнуваат повисоки резултати. Овие наоди ја нагласуваат постепената и континуирана природа на развојот на предчитачките и предпишувачките вештини.

Долгорочните ефекти на раните предчитачки способности се потврдени и во лонгитудиналното истражување на Erbeli, Hart и Taylor (2017), кое покажува дека нивото на развиеност на предчитачките вештини во предучилишниот период значајно ги предвидува читачките и пишувачките постигнувања во подоцнежните години. Слични резултати се добиени и кај Wealer и соработниците (2022), каде што фонолошката свест и препознавањето букви кај деца на возраст од 5 до 6 години се покажале како значајни предуслови за успешноста во читањето и пишувањето во прво одделение.

Најновите истражувања, како оние на Valcárcel Jiménez, Yumus и Schiele (2024), дополнително потврдуваат дека познавањето букви и вокабуларот во предучилишната возраст претставуваат силни и значајни показатели за академските постигнувања во читањето и пишувањето до крајот на второ одделение. Слично, Mercelina (2023) покажува дека возраста има значајно влијание врз развојот на декодирачките способности кај двојазични деца, при што постарите предучилишни деца (5–6 години) постигнуваат повисоки резултати во споредба со помалите.

Странските истражувања доследно потврдуваат дека развојот на предчитачките и предпишувачките вештини зависи од возраста и дека постојат статистички значајни разлики помеѓу различните возрасни групи во предучилишниот период. Овие резултати ја потврдуваат хипотезата H_2 и покажуваат дека шестгодишните деца, во просек, се со поразвиени основи за читање и пишување во споредба со петгодишните деца.

X3: Престојот во градинка има статистички значајно влијание врз поттикнувањето на предчитачките и предпишувачките вештини кај децата од предучилишна возраст.

Резултати: Сите 72 деца во примерокот се вклучени во предучилишна установа. Добиените резултати покажуваат висока стапка на успешност во повеќето задачи (над 80% точни одговори кај голем дел од активностите). Разликите според пол и возраст се минимални и статистички незначајни (χ^2 , $p > 0.05$), што укажува дека главниот заеднички фактор е систематската стимулација која ја нуди градинката.

Дискусија: **Хипотезата е потврдена.** Резултатите јасно покажуваат дека редовното посетување на градинка, каде што децата имаат пристап до игри, активности и дидактички материјали, значително придонесува кон развојот на предчитачките и предпишувачките вештини. Децата се изложени на структурирана средина која промовира фонолошка свесност, графомоторика и почетни вештини за пишување и читање. Тоа ја намалува зависноста од други фактори како пол или возраст и ја нагласува улогата на институцијата како клучен поттикнувач во овој развоен период. Развојот на предчитачките и предпишувачките вештини е повеќе зависен од образовната средина отколку од полот или возраста. Практичните импликации се насочени кон тоа дека градинката треба и понатаму да вложува во дидактички пристапи, но и да обезбеди дополнителна поддршка за деца со послаби резултати.

Странските истражувања во областа на раното образование покажуваат дека престојот во предучилишна установа, особено кога е подолготраен, редовен и педагошки квалитетен, претставува значаен фактор во развојот на предчитачките, предпишувачките и јазичните вештини кај децата. Формалното рано образование обезбедува структурирана и стимулирачка средина која позитивно влијае врз развојот на фонолошката свест, познавањето букви, концептите за печат и раните читачки способности.

Лонгитудиналните истражувања на NICHD Early Child Care Research Network (2005), како и податоците од NICHD SECCYD (2003), покажуваат дека квалитетот и должината на престојот во градинка се силно поврзани со подобрување на јазичните и предчитачките способности, како и со повисок вербален IQ. Децата кои подолго време посетувале градинка и биле вклучени во стимулирачки образовни активности покажале значајно подобри резултати во фонолошката свест и раното читање во споредба со деца со пократок престој.

Мета-анализата на Camilli, Vargas, Ryan и Barnett (2010) покажала дека програмите за рано образование имаат значајни позитивни ефекти врз предчитачките способности, особено кога се интензивни и насочени кон јазичниот развој. Слични заклучоци произлегуваат и од преглед-анализата на Barnett (1995), која покажува дека престојот во градинка значајно ги унапредува когнитивните и јазичните вештини, при што ефектите се особено изразени кај деца од социо-економски ранливи средини.

Истражувањето на Melhuish и соработниците (2008), спроведено со британски примерок, покажува дека престојот во градинка пред влез во училиште е поврзан со подобрување на фонолошката свест, познавањето букви и вербалниот развој, што има директно влијание врз подоцнежните академски постигнувања. Слични резултати се добиени и во студијата на Sylva и соработниците (2004) – EPPE, која утврдува дека децата кои посетувале предучилишни установи со високи педагошки стандарди покажуваат значајно подобрување во раното читање, фонолошката свест и целокупната подготвеност за училиште.

Дополнително, истражувањата на Pungello и соработниците (2010), како и долгорочната анализа на Burchinal и соработниците (2006), покажале дека децата кои посетувале структурирани и квалитетни предучилишни програми постигнуваат повисоки резултати во задачите за предчитачки и предпишувачки вештини, вклучувајќи препознавање букви и рано пишување, во споредба со децата кои останале во домашна средина. Овие студии особено ја нагласуваат улогата на квалитетот на наставата, педагошката структура и стручноста на воспитувачите.

Понатаму, истражувањата на Duncan и Magnuson (2013), како и Magnuson, Meyers, Ruhm и Waldfogel (2004), покажуваат дека престојот во предучилишна установа има позитивен ефект врз когнитивниот развој и раната писменост, при што ефектите се поизразени кај деца од помалку стимулирачки домашни средини. Во овие студии е утврдена и директна поврзаност помеѓу должината на престојот во градинка и нивото на развиеност на предчитачките способности, подолг и поквалитетен престој обезбедува посилна развојна поддршка.

Анализираните странски истражувања јасно потврдуваат дека престојот во градинка, има значајно позитивно влијание врз развојот на предчитачките и предпишувачките вештини. Овие резултати ја поддржуваат истражувачката хипотеза дека структурираното предучилишно образование претставува клучен предуслов за развојот на раната писменост и ја негираат нултата хипотеза за отсуство на значајни разлики поврзани со престојот во градинка.

V ЗАКЛУЧОЦИ

Спроведената статистичка обработка на податоците покажува дека децата на возраст од 5 до 6 години постепено ги развиваат своите предчитачки и предпишувачки вештини, како и фонолошката свесност, што претставува основа за понатамошно успешно описменување.

Резултатите покажуваат дека основната ориентација во книгата е добро совладана – речиси сите деца знаат што е книга, правилно ги препознаваат предната и задната корица и ја прифаќаат насоката на читање од лево кон десно. Исто така, во најголем дел точно ги идентификуваат зборовите и буквите, иако концептот на реченица сè уште им претставува потешкотија, што покажува на повисоко ниво на когнитивна способност.

Кај фонолошката свесност се забележува јасна развојна динамика. Препознавањето и продукцијата на рима е добро совладана, особено на шестгодишна возраст, односно овие задачи се едни од првите кои децата успешно ги надминуваат.

Слоговното разделување на двосложни зборови е полесно за совладување отколку на повеќесложни, но и тука се забележува напредок со возраста.

Најголем предизвик претставуваат фонемските задачи – и разделувањето и спојувањето на фонеме, особено кај повеќесложните зборови, каде на пет години повеќето деца имаат тешкотии, но на шест години се забележува значителен напредок, иако не е целосно совладан. Во однос на препознавањето и именувањето на буквите, резултатите потврдуваат дека децата на пет години имаат делумно развиено знаење, но на шест години повеќето сигурно ги препознаваат и големите и малите букви.

Сличен напредок се забележува и во графомоториката и предпишувачките вештини: најголемиот дел од децата правилно го држат моливот, знаат да напишат барем една буква, а речиси сите успешно го пишуваат сопственото име. Препознавањето на интерпункциските знаци, пак, претставува поголем предизвик – точката и бројот се совладани од најголем дел од децата, но извичникот, запирката и особено наводниците се потешко препознатливи, што е очекувано за оваа возраст покажува потреба од дополнителна практика.

Општо, резултатите ја потврдуваат клучната улога на возраста како фактор во развојот на предчитачките и предпишувачките вештини.

На пет години децата се наоѓаат во фаза на постепено усвојување, со најголеми тешкотии во сложените фонемски и симболички задачи, додека на шест години се забележува значителен скок во нивните способности.

Разликите меѓу машките и женските се минимални, што покажува дека когнитивната зрелост и возраста имаат поголемо влијание отколку полот.

Ваквите резултати укажуваат на важноста од систематски образовни активности и стимулативна средина во предучилишниот период, кои овозможуваат децата до почеток на формалното школување да развијат стабилни основи за читање и пишување.

Резултати: Анализата на податоците од 72 испитаници (39 машки и 33 женски деца) покажува дека мнозинството од децата успешно ги совладуваат задачите за предчитачки и предпишувачки вештини. Во повеќето задачи точноста е во рамки од 80% – 95%, висок степен на развиеност. Најдобри резултати се постигнати во препознавање на букви, држење молив и пишување на сопственото име, додека пониски резултати се забележани кај посложените задачи за фонолошка анализа и синтеза.

Сепак, резултатите се насочени и на потребата од дополнителна работа на подрачјата каде што е забележана пониска успешност (фонемска свесност, сложени форми на анализа и синтеза). Овие сегменти бараат повеќе вежби и дидактички активности за да се постигне максимално усогласување со стандардите за возраста.

1. Заклучни сознанија

Според анализата на резултатите добиени од PREDCip тестот, развојот на предчитачките и предпишувачките вештини кај децата на возраст од 5 до 6 години се одвива постепено и е условен од возраста и развојните карактеристики на децата.

- Возраст и пол: Резултатите покажуваат дека возраста има значајна улога во развојот на предчитачките и предпишувачките способности.

- Децата на возраст од 5 години постепено ја усвојуваат фонолошката свесност, додека кај децата на возраст од 6 години е забележлив значителен напредок, особено во областа на фонолошката свесност и графомоторните способности.
- Фонолошка свесност: Децата најлесно ги совладуваат задачите поврзани со препознавање рима и слоговно разделување на двосложни зборови. Кај задачите за разделување и спојување на фонеме, особено кај повеќесложни зборови, се забележува напредок со зголемување на возраста.
- Препознавање букви и интерпункциски знаци: Децата на возраст од 6 години ги препознаваат речиси сите букви, и големи и мали. Сепак, интерпункциските знаци, како што се запирка, извичник и наводници, сè уште не се целосно усвоени.
- Графомоторика и предпишувачки вештини: Резултатите покажуваат добар развој на фината моторика, координацијата око–рака и способноста за прецизни движења. Поголемиот дел од децата правилно го држат моливот, можат да пишуваат букви и своето име, што укажува на солидна основа за понатамошен развој на писменоста.

2. Препораки

- **Развој на фонолошката свесност:** Поттикнување на раната писменост преку зголемена употреба на книги и сликовници со цел развивање на препознавање рима, делење на зборови на слогови, како и идентификација и разделување на фонеме.
- **Дружење со книгите и сликовниците:** Запознавање на децата уште од најрана возраст со книгата како медиум, нејзините основни компоненти (наслов, автор, илустрации), како и со насоката на читање.
- **Графомоторика:** Развивање на фината моторика во најрана возраст како основа за развој на графомоторните способности, преку активности како манипулација со мали предмети, редување коцки, лепење, цртање и боење.

- **Интерпункциски знаци:** Реализација на игри и активности за препознавање и користење на интерпункциските знаци преку визуелни примери, приказни и драматизации.
- **Индивидуален пристап:** Приспособување на активностите согласно индивидуалните развојни карактеристики и потреби на секое дете.
- **Стимулативна средина:** Креирање стимулативна и богата средина која ќе им овозможи на децата активно истражување и развој на предчитачките и предпишувачките вештини преку игра.

Користена литература

1. Akyüz, E., & Doğan, Ö. (2019). The development of emergent literacy skills during preschool period: A sample of 36–71 month-old Turkish children. *Education and Science*, 44(199), 193–222. <https://doi.org/10.15390/EB.2019.7956>
2. Allan, N. P., Lonigan, C. J., Wilson, S. B., & Phillips, B. M. (2017). Externalizing behavior and vocabulary development in preschool: Examining gender differences. *Developmental Psychology*, 53(10), 1890–1901. <https://doi.org/10.1037/dev0000359>
3. Allor, J.H. ve Mccathren R. B. (2003). Developing emergent literacy skills through storybook reading. *Intervention in School and Clinic*, 39(2), 72–79.
4. Andrešić, D., Benc Štuka, N., Gugo Crevar, N., Ivanković, I., Mance, V., Mesec, I., Tambić, M. (2010). *Kako dijete govori? Razvoj govora i jezika, najčešći poremećaji jezično-govorne komunikacije djece predškolske dobi*, Zagreb: Planet Zoe
5. Banjan Baketić, I. Predvještine čitanja i pisanja. *Logoterapija*. Preuzeto s <http://logoterapia.hr/dijagnostika-i-terapija/predcitacke-vjestine/> (26.2.2019.)
6. Banjan Baketić, I. Predvještine čitanja i pisanja. *Logoterapija*. Preuzeto s <http://logoterapia.hr/dijagnostika-i-terapija/predcitacke-vjestine/> (26.2.2019.)
7. Barnett, W. S. (1995). Long-term effects of early childhood programs on cognitive and school outcomes. *The Future of Children*, 5(3), 25–50. <https://doi.org/10.2307/1602366>
8. Baroody, A. E. (2013). Gender differences in engagement with literacy activities in preschool children. *Early Childhood Research Quarterly*, 28(2), 278–290. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2012.09.003>
9. Batson-Magnuson, L. (2009). Phonological and non-phonological language skills as predictors of early reading performance (Unpublished doctoral thesis). Health Sciences University of Medicine and Dentistry, New Jersey.
10. Below, S. K., Skinner, D., & Pianta, R. (2010). Gender differences in early literacy skills from preschool to fifth grade. *Journal of Educational Psychology*, 102(4), 1046–1057. <https://doi.org/10.1037/a0019922>

11. Berninger, V. W., Vaughan, K.B., Abbott, R.D., Abbot, S.P., Woodluff Rogan, L., Brooks, A., Reed, E. & Graham, S. (1997). Treatment of handwriting problems in beginning writers: Transfer from handwriting to composition. *Journal of Educational Psychology*.
12. Bigler, R. S., & Liben, L. S. (2007). Developmental foundations of gender stereotypes: Implications for early literacy. *Advances in Experimental Social Psychology*, 39, 39–89. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(06\)39002-2](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(06)39002-2)
13. Brenneman, K., Massey, C., Machado, S. F. ve Gelman, R. (1996). Young children's plans differ for writing and drawing. *Cognitive Development*, 11(3), 397-419.
14. Brown P. M., Byrnes L. J., Watson L. M. ve Raban B. (2013). Young learners: Aspects of home literacy environments supporting hypotheses about the structure of printed words. *Journal of Early Childhood Research Journal of Early Childhood Research*, 11(3) 262–273.
15. Burchinal, M., Roberts, J. E., Zeisel, S. A., & Rowley, S. J. (2006). Social risk and protective child, parenting, and child care factors in early elementary school years. *Parenting: Science and Practice*, 6(1), 79–113. https://doi.org/10.1207/s15327922par0601_4
16. Cabell, S. Q., Justice, L. M., Zucker, T. A., & Kilday, C. R. (2009). Emergent name-writing abilities of preschool-age children with language impairment. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 52(4), 1113–1128. [https://doi.org/10.1044/1092-4388\(2009/07-0285\)](https://doi.org/10.1044/1092-4388(2009/07-0285))
17. Camilli, G., Vargas, S., Ryan, S., & Barnett, W. S. (2010). Meta-analysis of the effects of early education interventions on cognitive and social development. *Teachers College Re Brandlistuen*, R. E. (2021). Gender differences in early literacy and mathematics skills in preschool children. *Acta Paediatrica*, 110(10), 2846–2854. <https://doi.org/10.1111/apa.15885>
18. Camilli, G., Vargas, S., Ryan, S., & Barnett, W. S. (2010). Meta-analysis of the effects of early education interventions on cognitive and social development. *Teachers College Record*, 112(3), 579–620. <https://doi.org/10.1177/016146811011200302>
19. Čudina-Obradović, M. (2002a). Čitanje prije škole: priručnik za roditelje i odgojitelje. Zagreb:Školska knjiga.
20. Čudina-Obradović, M. (2002b). Igrom do čitanja – Igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja (3. dopunjeno izdanje). Zagreb: Školska knjiga.

21. Čudina-Obradović, M. (2004). Kad kraljevna piše kraljeviću: psihološki temelji učenja čitanja i pisanja: priručnik za učitelje (2. izdanje). Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.
22. Čudina-Obradović, M. (2014). Psihologija čitanja – od motivacije do razumijevanja. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
23. Development of initial of reading literacy. Prague : Charles University in Prague, Faculty of Education. Wildová, R. (2014).
24. DFEE, QCA (2000). Curriculum guidance for the foundation stage. London:
25. DFEE. European Commission (1999).
26. Duncan, G. J., & Magnuson, K. (2013). Investing in preschool programs. *Journal of Economic Perspectives*, 27(2), 109–132. <https://doi.org/10.1257/jep.27.2.109>
27. Erbeli, F., Hart, S. A., & Taylor, J. (2017). Longitudinal associations among reading-related skills and reading comprehension: A twin study. *Journal of Educational Psychology*, 109(5), 702–718.
28. Framework Educational Programme for Pre-school Education. Prague: Research Institute of Education. Riley, J. (2003).
29. Franc, V. (2015). Razlike u fonološkoj svjesnosti i ranome poznavanju slova kod djece predškolske dobi iz Montessori i redovitoga programa i njihov utjecaj na početno učenje (Doktorski rad). Sveučilište u Zagrebu: Filozofski fakultet.
30. Franc, V. (2015). *Razlike u fonološkoj svjesnosti i ranome poznavanju slova kod djece predškolske dobi iz Montessori i redovitoga programa i njihov utjecaj na početno učenje* (Doktorski rad). Sveučilište u Zagrebu: Filozofski fakultet.
31. Frontiers Editorial Team. (2023). The role of preschoolers' home literacy environment and emergent literacy skills on later reading and writing skills. *Frontiers in Psychology*, 14, 1123456. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2023.1123456>
32. Grginič, M. (2007). Što petogodišnjaci znaju o pismenosti. *Život i škola*, 17, 7-27.
33. Initial teaching of reading in the European Union. Luxemburg: Office for Official Publications of European Communities. Ministry of Education, Youth and Sports (2004). School Act, No 561/2004:
34. Innovations in handwriting literacy development as a psycho-didactic issue. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 114, 816-825.

35. Ivšac-Pavliša, J., Lenček, M. (2011.) Fonološke vještine i fonološko pamćenje: neke razlike između djece urednog jezičnog razvoja, djece s perinatalnim oštećenjima mozga i djece s posebnim jezičnim teškoćama kao temeljni prediktori čitanja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. Vol 47, br. 1, str. 1-16
36. Justice, L. M., et al. (2005). Emergent literacy intervention for preschool children at risk for reading difficulties. *Journal of Early Intervention*, 27(3), 193–213.
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/16132921/>
37. Kalinić Lebinec, D. (2018, 17. rujna). Kako prepoznati kvalitetnu slikovnicu. *Medijska pismenost.hr*. Preuzeto s <https://www.medijskapismenost.hr/kakoprepoznati-kvalitetnu-slikovnicu/> (6.3.2019.)
38. Kalinić Lebinec, D. (2018, 17. rujna). Kako prepoznati kvalitetnu slikovnicu. *Medijska pismenost.hr*. Preuzeto s <https://www.medijskapismenost.hr/kakoprepoznati-kvalitetnu-slikovnicu/> (6.3.2019.)
39. Kid Sence Child Development (2013) Writing Readiness (Pre-Writing) Skills. Preuzeto s <https://childdevelopment.com.au/areas-ofconcern/writing/writing-readiness-pre-writing-skills/?print=pdf> (14.3.2019.)
40. Kid Sence Child Development (2013) Writing Readiness (Pre-Writing) Skills. Preuzeto s <https://childdevelopment.com.au/areas-ofconcern/writing/writing-readiness-pre-writing-skills/?print=pdf> (14.3.2019.)
41. KUVAC, J. i PALMOVIĆ, D. (2007), Metodologija istraživanja dječjeg jezika. Jastrebarsko: Naklada Slap.
42. Law on the Pre-school, Basic, Secondary, Tertiary Professional and Other Education. Prague: Ministry of Education, Youth and Sports. Research Institute of Education (2004).
43. Lestari, M. (2020). Gender differences in early reading development in preschool children. *Atlantis Press Journal of Educational Science and Technology*, 2(2), 45–50.
<https://doi.org/10.2991/assehr.k.200529.009>
44. Lonigan, C. J., et al. (2013). Evaluating the components of an emergent literacy intervention with preschool children. *Early Childhood Research Quarterly*, 28(3), 445–455.
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23541730/>
45. Lundberg, I, J. F. (1988). Effects of an extensive program for stimulating phonological awareness in preschool children. *Reading Research Quarterly*, 23, 263-284.

46. Magnuson, K., Meyers, M., Ruhm, C., & Waldfogel, J. (2004). Inequality in preschool education and school readiness. *American Educational Research Journal*, 41(1), 115–157. <https://doi.org/10.3102/00028312041001115>
47. McCabe, A., & Dickinson, D. K. (2007). Vocabulary and text comprehension in preschool: Examining gender differences. In S. B. Neuman & D. K. Dickinson (Eds.), *Handbook of Early Literacy Research* (Vol. 2, pp. 295–310). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781410616972>
48. McCabe, A., & Rollins, P. R. (2017). Gender differences in preschool literacy engagement and early literacy skills. *Journal of Literacy Research*, 49(4), 455–474. <https://doi.org/10.1177/1086296X17722794>cord, 112(3), 579–620. <https://eric.ed.gov/?id=ED512809>
49. McClelland, M. M., Acock, A. C., & Morrison, F. J. (2006). The impact of kindergarten learning-related skills on academic trajectories at the end of elementary school. *Early Childhood Research Quarterly*, 21(4), 471–490. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2006.09.003>
50. McCoy, D. C. (2017). Gender differences in early reading development: Evidence from a national study. *Early Childhood Research Quarterly*, 39, 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2016.10.002>
51. McGinnity, F., et al. (2022). Understanding differences in children's reading ability by gender and social origin. *Journal of Educational Psychology*, 114(2), 345–362. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0276562422000567>
52. Melhuish, E., Sylva, K., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., Taggart, B., Phan, M. B., & Malin, A. (2008). Effects of the home learning environment and preschool center experience upon literacy and numeracy development in early primary school. *Journal of Social Issues*, 64(1), 95–114. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2008.00562.x>
53. Mendeš, B. (2009). Početna nastava čitanja i pisanja – temelj nastave hrvatskoga jezika. *Magistra Iadertina*, 4(4), 116-130.
54. Mercelina, G. M. (2023). Development of decoding skills in bilingual children: A study on Papiamento and Dutch. *Journal of Early Childhood Literacy*, 23(2), 210–228. <https://doi.org/10.1177/14687984231123456>

55. Mesec, I. (2013.) Program poticanja razvoja predvještina čitanja i pisanja. Zagreb: DV „Leptir“ <http://www.vrtic-leptir.zagreb.hr/default.aspx?id=102> (23.8.2018.)
56. Milne, D. (2005). Teaching the brain to read. SK Publishing.
57. Moomaw, S., Hieronymus B. (2008). Igre čitanja i pisanja (1.izdanje). Buševac: Ostvarenje d.o.o.
58. Moomaw, S., Hieronymus, B. (2008.) Igre čitanja i pisanja: aktivnosti za razvoj predčitakih vještina početnog čitanja i pisanja u predškolskoj dobi i prvom razredu. Buševac: Ostvarenje
59. National Early Literacy Panel. (2008). Developing early literacy: Report of the National Early Literacy Panel. National Institute for Literacy. <https://lincs.ed.gov/publications/pdf/NELPReport09.pdf>
60. NICHD Early Child Care Research Network. (2003). Does amount of time spent in child care predict socioemotional adjustment during the transition to kindergarten? Child Development, 74(4), 976–1005. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00603>
61. NICHD Early Child Care Research Network. (2005). Early child care and children's development in the primary grades: Follow-up results from the NICHD Study of Early Child Care. American Educational Research Journal, 42(3), 537–570. <https://doi.org/10.3102/00028312042003537>
62. Norwegian Mother, Father and Child Cohort Study (MoBa). (2020). Predicting literacy skills at 8 years from preschool language trajectories. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32692938/>
63. Ozernov-Palchik, E., et al. (2016). Profiles and predictors of children's growth in alphabet knowledge. Journal of Educational Psychology, 108(2), 232–247. <https://doi.org/10.1037/edu0000053>
64. Ozernov-Palchik, O., Yu, X., Wang, Y., Hogan, T. P., & Gaab, N. (2016). Developmental trajectories of pre-reading skills in early childhood: Latent profile and longitudinal analysis. Journal of Educational Psychology, 108(2), 232–247. <https://doi.org/10.1037/edu0000053>
65. Pavličević- Franić, D. (2005). Komunikacijom do gramatike: razvoj komunikacijske kompetencije u ranom razdoblju usvajanja jezika. Zagreb: Alfa.
66. PAVLIČEVIĆ-FRANIĆ, D. (2005), Komunikacijom do gramatike. Zagreb: Alfa d. d.

67. Pears, K. C., Kim, H. K., Fisher, P. A., & Yoerger, K. (2011). Early skills and later reading achievement: The role of phonological awareness, alphabet knowledge, and oral language. *Journal of School Psychology, 49*(5), 545–565. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2011.06.001>
68. Predčitačke vještine <https://www.djecjivrticzlatnalucica.hr/roditelji/53-predcitacke-vjestine>
69. Pungello, E. P., Kainz, K., Burchinal, M., Wasik, B., Sparling, J., & Ramey, C. T. (2010). Early educational intervention, early cumulative risk, and the early home environment as predictors of young adult outcomes within a high-risk sample. *Child Development, 81*(1), 410–426. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01405.x>
70. Puranik, C. S., & Lonigan, C. J. (2011). Contributions of emergent literacy skills to name writing in preschool children. *Early Childhood Research Quarterly, 26*(4), 465–474. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2011.01.003>
71. Puranik, C. S., Lonigan, C. J., & Kim, Y. S. (2014). Emergent writing in preschoolers: Preliminary evidence for a theoretical framework. *Reading and Writing, 27*(3), 399–419. <https://doi.org/10.1007/s11145-013-9446-0>
72. Robinson, I., Johanson, J., Schneider C. ve Hutinger P. (2006). Final Report: Interactive Technology Literacy Curriculum Online (ITLC Online). Center for Best Practices in Early Childhood Western Illinois University Macomb. *International Online Journal of Educational Sciences, 2018, 10* (5), 201-221
- 220 Roskos K.A., Christie J. F. ve Richgels, D. J. (2003). *The Essentials of Early Literacy Instruction* National Association for the Education of Young Children. (www.naeyc.org/resources/journal 20.02. 2014 tarihinde alınmıştır).
73. Rosenblum, S., Weiss, P. L., & Parush, S. (2003). Product and process evaluation of handwriting difficulties. *Educational Psychology Review, 15*(1), 41–81. <https://doi.org/10.1023/A:1021371425220>
74. Šimek, M. (2016). *Rana pismenost kod trogodišnjaka i četverogodišnjaka* (Diplomski rad). Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb.
75. Şimşek Çetin, Ö. (2015). A study on preschool children's name writing and writing readiness skills. *Educational Research and Reviews, 10*(5), 512-522
76. Snider V E (1997) The Relationship between Phonemic awareness and Later Reading Achievement. *The Journal of Education Research. Vol 90. 4. 203 -211.*

77. Snowling, M. J., Bishop, D. V. M., & Stothard, S. E. (2001). Is preschool language impairment a risk factor for dyslexia in adolescence? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42(6), 743–754. <https://doi.org/10.1111/1469-7610.00770>
78. Stevens, R., et al. (2022). Preschool predictors of learning to read and spell in an additional language: A two-wave longitudinal study in a multilingual context. *Reading and Writing*, 35, 1027–1050. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11145-021-10239-1>
79. Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., & Taggart, B. (2004). *The Effective Provision of Pre-School Education (EPPE) Project: Findings from pre-school to end of Key Stage 1*. Institute of Education, University of London.
80. *The teaching of reading: The development of literacy in the early years*. London, New York: McGraw-Hill. Wildová, R. (2005).
81. Treiman, R., Cohen, J., Mulqueeny, K., Kessler, B. ve Schechtman, S. (2007). Young children's knowledge about printed names. *Child Development*, 78(5), 1458-1471.
82. Valcárcel Jiménez, L., et al. (2024). Preschool emergent literacy skills as predictors of reading and spelling in Grade 2. *ScienceDirect*. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/38678807/>
83. Valcárcel Jiménez, M., et al. (2024). Preschool emergent literacy skills as predictors of reading and spelling abilities in first- and second-language learners. *Journal of Experimental Child Psychology*, 244, 105927. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2024.105927>
84. Valcárcel Jiménez, M., Yumus, M., & Schiele, T. (2024). Letter knowledge and vocabulary as predictors of reading and writing skills in early elementary school. *Frontiers in Psychology*, 15, 112345. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.112345>
85. Villaume, S. K. ve Wilson, L. C. (1989). Preschool children's explorations of letters in their own names. *Applied Psycholinguistics*, 10(3), 283–300. Doi:10.1017/s0142716400008638.
86. Vukelich, C., Christie, J. ve Enz, B. (2008). *Helping young children learn language and literacy: Birth through kindergarten*. Boston: Pearson Education Press.
87. Wealer, C., Fricke, S., Lo, A., & Engel de Abreu, P. M. J. (2022). Preschool emergent literacy skills as predictors of reading and writing in Grade 1. *Reading and Writing*, 35(4), 789–810. <https://doi.org/10.1007/s11145-021-10239-1>

88. Westerveld, M. F., et al. (2020). No differences in code-related emergent literacy skills in well-matched 4-year-old children with and without ASD. *Autism Research*, 13(5), 817–830. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32036493/>
89. Westerveld, M. F., Gillon, G. T., van Bysterveldt, A. K., & Boyd, L. (2015). The emergent literacy skills of four-year-old children receiving free kindergartens in New Zealand. *International Journal of Early Years Education*, 23(3), 288–303. <https://doi.org/10.1080/09669760.2015.1074565>
90. Wolter, I. (2015). Teacher gender stereotypes and boys' motivation for reading in preschool. *Frontiers in Psychology*, 6, 1267. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01267>
91. Yaden D.B, S. T. (1986). *Metalinguistic awareness and beginning literacy: Conceptualising what it means to read and write*. Portsmouth: NH: Heinemann.
92. Yin, L. ve Treiman, R. (2013). Name writing in Mandarin-speaking children. *Journal of Experimental Child Psychology*, 116(2013), 199-215.
93. Yopp, H. K., & Yopp, R. H. (2000). Supporting phonemic awareness development in the classroom. *The Reading Teacher*, 54(2), 130–143. <https://doi.org/10.1598/RT.54.2.3>
94. Графомоторни вежби според возраст <https://ranaintervencija.mk/grafomotorni-vezhbi/>
95. Ђоковић, Пантелић, М.,(1997). *Методика музичког васпитања деце предшколског узраста*. Шабац: Виша школа за образовање васпитача.
96. Ивић, И., и сар., (1998). *Говор у предшколској установи*. Београд. Завод за уџбенике и наставна средства.
97. Маљковић, М., (2013). *Методика развоја говора*. Кикинда: ВШССОВ
98. Матић, Р.,(1986). *Методика развоја говора*. Београд: Нова просвета.
99. Миларић, В., (1969). *Дечје језичко стваралаштво*. Нови Сад: Културни центар
100. Миленковић, С., (2006). *Методика развоја говора*. Сремска Митровица. Виша школа за образовање васпитача
101. Ненадић, М., (2011). *Социологија детињства*. Сомбор: педагошки факултет у Сомбору
102. Стојановић, Г., (1996). *Настава музичке културе од 1. до 4. разреда*. Приручник са учитеље и студенте учитељског факултета. Београд: завод за уџбенике и наставна средства

VI ПРИЛОЗИ

ПРИЛОГ БР. 1

ПРАШАЛНИК ЗА ПРОЦЕНА НА РАНА ПИСМЕНОСТ

Име и презиме на детето

Датум на раѓање

Пол

1. Што се можеме да прочитаме	Точно	Неточно	Одговор-образложение
2. Што е ова (се покажува сликовница или книга)			
3. Што правиме со книгата			
4. Книгата има корици – покажи ми која е предна корица на оваа книга			
5. Која е задната корица на оваа книга?			
6. Покажи ми го горниот дел на книгата			
7. Покажи ми го долниот дел на книгата			
8. Каде го пишува насловот на книгата			

9. Каде пишува кој ја напишал книгата?			
10. Покажи ми што читаме. (Се отвара сликовницата, со текст и илустрации)			
11. Што ни покажуваат илустрациите /сликите во книгата? За што служат илустрациите ?			
12. Покажи ми со прст од каде почнуваме да читаме ?			
13. Во која насока треба да почнеме да читаме ?			
14. Каде треба да продолжам да читам ако заставам тука ? (се покажува крајот на реченицата)			
15. А каде сега треба да почнам да читам ? (се покажува крајот на текстот)			
16. Покажи ми една реченица во оваа приказна			
17. Покажи ми еден збор во приказната			

18. Знаеш ли кој е првиот (почетен) збор на оваа страница ?			
19. Покажи ми го последниот збор на страницата.			
20. Знаеш ли која е првата буква во зборот ? (се покажува било кој збор)			
21. Знаеш ли која е последната буква во зборот ? (било кој)			
22. Дали сите букви се исти?			
23. Покажи ми ги големите печатни букви			
24. Покажи ми ги малите печатни букви			
25. Има ли во оваа приказна уште некои знаци освен буквите ? (покажуваме знаци од други страници)			
26. Што е ова– Знаеш ли како се вика овој знак (се покажува точка)			
27. Што е ова – каков е тој знак? (се покажува број)			

28. Што е ова, знаеш ли како се вика овој знак ? (се покажува прашалник)			
29. Каков е овој знак ? (се покажува извичник)			
30. Каков е овој знак ? (се покажува запирка)			
31. Каков е овој знак ? (се покажуваат наводници)			
32. За што ни служи овој знак ? Зошто ни треба ? (се покажува на бројот на страниците)			

33. Дали знаеш некои од овие букви ? (се забележува бројот на буквите кои ги знае испитаникот според PredCip тестот)

34. Кажете дали ова што е напишано е збор ? (посебно се прашува за секој збор)

ОТИДЕ	КРПЕНИЦА	АВТОМОБИЛ	МАТ+О&
Точно / Неточно	Точно/Неточно	Точно/Неточно	Точно/Неточно

35. Земи го моливот и напиши овде нешто – се покажува празниот простор под прашањето)

Да се забележи ако каже дека ќе напише и што ќе напише

а) зборува однапред (да се напише што)

б) по пишувањето дава објаснување (да се напише што)

в) не дава објаснување

36. Држење молив : ИСПРАВНО – НЕ ОДГОВАРА

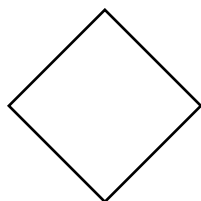
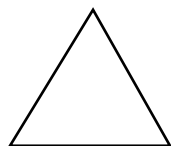
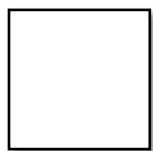
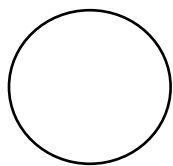
37. Моливот го држи: со ДЕСНА – со ЛЕВА рака

38. Знаеш ли да напишеш некој буква? Напиши една буква.

39. Која буква ја напиша?

40. Прецртај ги овие облици

41. Напиши го твоето име -----

ПРИЛОГ БР. 2

Тест за проценување на предчитачките и предпишувачките вештини (PredČiP тест)

Одбрани задачи од PredČiP тестот (Kuvač Kraljević, Lenček, 2012)

- Фонолошка свесност

а) Препознавање рима

Вежба

мама- сама

слон – том

јаде- спие

Задачи

		Одговор на детето		Бодови
1.	зима- клима	ДА	НЕ	
2.	шума - гума	ДА	НЕ	
3.	птица-скока	ДА	НЕ	
4.	прв- црв	ДА	НЕ	
5.	падобран- книжара	ДА	НЕ	
6.	слива- плива	ДА	НЕ	
7.	водопад - садови	ДА	НЕ	

б) Производство на рима

Вежба

стол – бол

трка- збрка

маса -каса

		Одговор на детето		Бодови
1.	маска			
2.	мета			
3.	пушка			
4.	врв			
5.	лонец			
6.	трева			
7.	гума			

Напомена

В) Разделување на реченицата во зборови

Вежба

Човекот трча.

Детето ја милува мачката.

Денес е убав ден.

Задачи

		Одговор на детето		Бодови
1.	Марко оди дома.			
2.	Тато мирно спие.			
3.	Иван купува чоколада.			

4.	Стара жена чека автобус.		
5.	Капотот е долг.		
6.	Детето ја гледа.		
7.	Глувчето и мачката трчаат.		

г) Словно разделување

Вежба

куќа

празник

столица

Задачи

		Одговор на детето	Бодови
1.	кугла		
2.	Седум		
3.	правец		
4.	трамвај		
5.	кутија		
6.	сончоглед		
7.	сушара		

Напомена

д) Слоговно спојување

Вежба

со-ба

ја-бол-ко

же-лез-ни-ца

		Одговор на детето	Бодови
1.	ваз-на		
2.	ка-мен		
3.	про-зор		
4.	мо-лив		
5.	ло-па-та		
6.	ви-ли-ца		
7.	хе-ли-коп-тер		

ѓ) Фонемско разделување на зборовите

Вежба

глушец

село

крава

		Одговор на детето	Бодови
1.	волк		
2.	слух		
3.	усна		
4.	храна		
5.	мачка		
6.	маскенбал		
7.	сушара		

Напомена

е) Слоговно разделување на зборовите

Вежба

н - о - с

ч - а - ш - а

м - а - с - к - а

		Одговор на детето	Бодови
1.	з - а - ј - а - к		
2.	к - о - л - а - ч		
3.	к - н - и - г - а		
4.	б - о - и - ч - к - а		

5.	з-а-в-е-с-а		
6.	г-л-у-в-а-р-ч-е		
7.	в-е-р-в-е-р-и-ч-к-а		

Напомена

Фонолошко именување на големи и мали печатни букви

а) големи печатни букви

	Одговор на детето		Бодови
1.	З		
2.	О		
3.	Т		
4.	Н		
5.	И		
6.	Б		
7.	Ц		
8.	Ч		
9.	Л		
10.	К		
11.	С		
12.	М		
13.	Џ		
14.	Р		
15.	Ј		
16.	Ќ		
17.	А		
18.	Е		
19.	Ѓ		
20.	П		
21.	Ф		

22.	Љ		
23.	В		
24.	У		
25.	Д		
26.	Ш		
27.	Њ		
28.	Г		
29.	Ж		
30.	Х		
31.	С		

Напомена

б) мали печатни букви

	Одговор на детето		Бодови
1.	о		
2.	ц		
3.	е		
4.	ф		
5.	д		
6.	м		
7.	ј		
8.	к		
9.	ж		
10.	и		
11.	н		

12.	в		
13.	љ		
14.	б		
15.	с		
16.	р		
17.	ш		
18.	а		
19.	ч		
20.	х		
21.	џ		
22.	у		
23.	г		
24.	п		
25.	њ		
26.	л		
27.	ѓ		
28.	т		
29.	з		
30.	ѕ		
31.	ќ		

Напомена